

Opinnäytetyö AMK

Sosiaali-ala

2020

Cilla Nieminen

KAVERI- JA TUNNETAIDOT TUTUIKSI!

–työväline varhaiskasvattajille 3–5-vuotiaiden
lasten vuorovaikutustaitojen harjoitteluun

Cilla Nieminen

KAVERI- JA TUNNETAIDOT TUTUIKSI!

-työväline varhaiskasvattajille 3–5-vuotiaiden lasten vuorovaikutustaitojen harjoitteluun

Tämän kehittämistyön tarkoituksena oli helpottaa 3–5-vuotiaiden kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelua. Tavoitteena oli kehittää jokin materiaalipankki tai työväline, josta olisi konkreettista hyötyä varhaiskasvattajille. Kehittämistyön toimeksiantajana toimi Touhula varhaiskasvatus Oy.

Kehittämistyön teoriaosuudessa käsitellään varhaiskasvatusta, lapsen kehitystä sekä vuorovaikutustaitoja. Kehittämistyöhön osallistuneet olivat varhaiskasvatuksen ammattilaisia eri Touhuloiden yksiköistä. Keräsin materiaalin kyselymenetelmällä ja analysoitiin sisällönanalyyysillä. Vastauksissa korostuivat erityisesti vuorovaikutus ja leikki sekä niiden merkitys kaveri- ja tunnetaitojen kehityksessä. Lapsen vuorovaikutustaitojen kehittäminen on tärkeää jokaisen lapsen kohdalla, koska hyvät vuorovaikutustaidot- ja tunnetaidot ovat tutkimusten mukaan myöhemmin lapsen kasvaessa yhteydessä myönteisesti esimerkiksi lapsen koulumenestykseen ja hyvinvointiin.

Kehittämistyön tuotoksena syntyi työväline kaveri- ja tunnetaitojen harjoittamiseen. Työvälineen nimeksi tuli Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työvälineen ideana on helpottaa kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelua. Se on suunnattu varhaiskasvattajille, jotka voivat hyödyntää sitä lasten kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelussa. Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työvälineessä on sekä kaveri- että tunneharjoitteita. Lisäksi sieltä löytyy tunne- ja ongelmanratkaisukortit.

ASIASANAT:

vuorovaikutustaidot, tunnetaidot, varhaiskasvatus, lapsen kehitys

BACHELOR'S / MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of Social Services

2020| 43 pages, 3 pages in appendices

Cilla Nieminen

GETTING TO KNOW FRIENDSHIP AND EMOTIONAL SKILLS!

-The tool to early childhood educators for practicing 3–5-year old children's interaction skills

The purpose of this developmental work is to make it easier to train 3–5-year old children's friendship and emotional skills. The aim of this study is to develop a material bank or a tool that would be of concrete benefit for early childhood educators. The developmental work is commissioned by Touhula Varhaiskasvatus Oy.

The theoretical basis of this thesis is about early childhood education, child development and interaction skills. The participants in the study are professionals in the early childhood education from different units in Touhula. The material was collected by a survey and analyzed by content analysis. The responses emphasized that interaction and play is particularly important for developing friendship and emotional skills in children. Developing these skills has a far-reaching consequence for the child, for example the well-being and the later educational career.

As a result of this work was a tool created to for practicing friendship and emotional skills. The tool is called Getting to know friendship and emotional skills! The idea of the tool is to facilitate the practice of friendship and emotional skills. It is aimed to early childhood educators that can use it with children practicing friendship and emotional skills. The tool contains both friendship and emotional skills exercises. In addition, there are emotion and problem-solving-cards.

KEYWORDS:

interaction skills, emotional skills, early childhood education, children's development

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LAPSEN KEHITYS VARHAISKASVATUKSESSA	8
2.1 Varhaiskasvatus ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	8
2.2 3–5-vuotiaiden lapsen kehitys varhaiskasvatusikäisenä	10
2.3 Sosioemotionaalinen kehitys	14
3 LAPSEN VUOROVAIKUTUSTAITOT	17
3.1 Lasten tunteet ja tunnetaidot	17
3.2 Lapsen sosiaaliset- ja kaveritaidot	20
4 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	23
4.1 Kehittämistyön tarve ja tavoite	23
4.2 Toimeksiantajan esittely	23
5 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI	25
5.1 Kehittämistyön prosessi	25
5.2 Kehittämistyön materiaalin keruu kyselymenetelmällä	27
5.3 Kehittämistyön kyselyyn osallistujat	29
5.4 Kehittämistyön materiaalin analyysi	29
6 KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS	30
6.1 Vuorovaikutuksen ja leikin tärkeys kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemisessa	30
6.2 Eri menetelmät ja parhaimmat harjoitteet kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelussa	31
6.3 Iän merkitys kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemisessa	33
6.4 Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työväline	35
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	37
7.1 Johtopäätökset ja jatkokehitys	37
7.2 Kehittämistyön eettiset kysymykset ja luotettavuus	38
7.3 Ammatillinen kasvu	39
LÄHTEET	41

LIITTEET

Liite 1. Saateteksti kyselylomake

Liite 2. Lomake: lasten kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelu

Liite 3. Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi!

TAULUKOT

Taulukko 1. Prosessin kuvaus ja aikataulu

25

1 JOHDANTO

Viime aikoina lasten kaveri- ja tunnetaidot ovat puhuttaneet paljon. Ne ovat joka päivä ja joka hetki jokaisen lapsen elämässä mukana. Ne ovat tärkeitä taitoja, joita tarvitaan läpi elämän. Tässä kehittämistyössä kehitettiin työväline lasten kaveri- ja tunnetaitojen harjoitteluun. Nimeksi tuli kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! Se on koottu kyselyn vastauksen perusteella ja siihen on valittu hyödyllisiä harjoitteita, jotka ovat helposti saatavilla. Kyselyyn vastanneet olivat Touhulan työntekijöitä eri yksiköistä. Kehittämistyö tehtiin yhteistyössä toimeksiantajani kanssa. Aiheeni tuli toimeksiantajaltani, Touhula varhaiskasvatus Oy:lta.

Kehittämistyössäni käsitellään vuorovaikutustaitoja. Niihin kuuluu eri alakäsitteitä, joista kirjoitin tietoperustassa: tunteet ja tunnetaidot, empatia, itsesäätely, sosioemotionaalinen kehitys ja sosiaaliset taidot. Tunteiden merkitys kasvatuksen kentällä on tunnistettu lukuisissa tutkimuksissa jo useita vuosikymmeniä (Pekrun ym. 2007, 13). Tunteet ovat jokaisella ja ne tuntuvat niin kehossa ja mielessä. Erilaisia tunteita mahtuu elämään paljon. Lapsen tunne-elämää tuetaan ohjaamalla, auttamalla ja opettamalla tunnistamaan ja ilmaisemaan omia tunteita keskustelun ja lohduttamisen avulla. (Koivunen & Lehtinen 2014, 143.) Pekrun ja kollegat (2007, 16, 20) kirjoittavat positiivisia tunteiden olevan esimerkiksi ilo, toivo, kiitollisuus ja negatiivisten tunteiden esimerkiksi ahdistus, häpeä ja viha. Empatialla tarkoitetaan kykyä nimetä ja eritellä toisen tunteita, ymmärtää toisen roolia ja näkökulmaa, vastavuoroista tunneilmaisua ja kykyä kuunnella toista (Puura & Mäntymaa 2014, 63).

Itsesäätely liittyy tunteiden ilmaisuun ja se näkyy esimerkiksi tunteiden säätelyssä, oman huomion ohjaamisessa ja taidoissa vastustaa kiusauksia. Se ei ole tunteiden kieltämistä vaan tietoisesti ohjataan itseään kohti pitkän ja lyhyen aikavälin tavoitteita. (Vuorinen, 2017.) Sosioemotionaaliset taidot ovat sosiaalisiin suhteisiin ja tunne-elämään liittyviä taitoja ja ne jakautuvat emotionaalisiin taitoihin sekä sosiaalisiin taitoihin. Emotionaalisiin taitoihin kuuluvat tunteiden tunnistaminen ja ilmaiseminen sekä sääteleminen. Sosiaaliset taidot taas kuuluvat sosiaaliseen vuorovaikutukseen. (Holmavirta 2020.) Sosiaaliset taidot ovat opittuja ja niihin kuuluu esimerkiksi toisen kohtaaminen, kuunteleminen, kuuluksi tuleminen, ohjauksen ja palautteen antaminen ja vastaanottaminen ja neuvottelutaidot. (Holmavirta 2020.)

Kehittämistyön tarkoituksena oli tuottaa työväline varhaiskasvattajille, jonka on tarkoitus olla tukena lasten kaveri- ja tunnetaitojen opettelemisen ja harjoittelun apuna. Siihen on koottu erilaisia käytännön harjoitteita, jotka ovat helposti ja nopeasti saatavissa.

Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työvälineen idea on syntynyt työskennellessäni varhaiskasvatuksen opettajana Touhula varhaiskasvatus Oy:ssä. Idea lähti siitä, kun meillä ei ollut helposti ajan tasalla olevaa teosta, jossa olisi erilaisia hyväksi todettuja harjoitteita sekä kaveritaitojen että tunnetaitojen harjoitteluun. Harjoitteet olivat aina irrallisia tai sinun täytyi ensin itse käydä etsimässä eri harjoitteita. Olemme työyhteisössä keskustelleet ja huomanneet kasvavan tarpeen lasten kaveri- ja tunnetaitojen harjoittamiselle. Usealla lapsella saattaa olla puutteita tai vaikeuksia kaveri- tai tunnetaidoissa. Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! on suunnattu varhaiskasvatuksen työntekijöille ja oppaan harjoitteet on suunnattu 3–5-vuotiaille lapsille, jotka harjoittelevat kaveri- ja tunnetaitoja.

2 LAPSEN KEHITYS VARHAISKASVATUKSESSA

Tässä luvussa käsittelen varhaiskasvatusta ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Lisäksi käsittelen 3–5-vuotiaiden kehitystä. Varhaiskasvatuksen opettaja toimii 0–5-vuotiaiden lasten kanssa. Ulkopuolelle on jätetty 0–3-vuotiaiden kehitys sekä 6–vuotiaan. Kehittämistyö keskittyy 3–5-vuotiaiden, sillä olen työskennellyt tämän ikäisten kanssa ja kiinnostukseni kohdistuu erityisesti juuri siksi tähän ikäryhmään. Se tuntui luontevalta rajaukselta myös kehittämistyössä.

2.1 Varhaiskasvatus ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatus on kokonaisuus, joka kattaa opetuksen, hoidon ja kasvatuksen. Siinä korostuvat suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus sekä pedagogiikka. Varhaiskasvatus on osa koulutusjärjestelmää ja se kattaa ikävuodet 0–6. (Opetushallitus 2020.) Varhaiskasvatuksen järjestää kunta, kunnan kuntayhtymä tai kunta voi hankkia varhaiskasvatuspalveluja yksityiseltä palvelujen tuottajalta tai julkiselta (Opetushallitus 2018, 14).

Varhaiskasvatuksella on useita tehtäviä. Opetushallituksen (2020) sivuilla kerrotaan keskeisten tehtävien olevan lapsen kehityksen, kasvun ja oppimisen tukeminen, lapsen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen, syrjäytymisen ehkäiseminen sekä huoltajien tukeminen. Kuitenkin ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta säilyy huoltajalla (Opetushallitus 2018, 7).

Varhaiskasvatusta säädellään Suomessa tarkasti. Opetushallitus laatii varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (ks. Opetushallitus 2020). Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus koostuu kolmesta tasosta: valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmista (Opetushallitus 2018, 7). Perusteiden tarkoituksena on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista, kehittämistä ja koko maassa tapahtuvaa laadukasta ja yhdenvertaista toteutumista. Pedagogiikka on suuressa roolissa suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamassa kokonaisuudessa. Lisäksi perusteissa määrätään keskeiset tavoitteet ja sisällöt, lasten huoltajien ja kasvattajien yhteistyö, monialaiset yhteistyöt sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisältö. (Opetushallitus 2018, 8.)

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden pohjalta laadittu ja hyväksytty. Myös kunnan hankkima avoin varhaiskasvatustoiminta, kunnan valvoma yksityinen lasten päivähoitotoiminta ja yksityinen perhepäivähoito ovat velvoitettua laatimaan varhaiskasvatussuunnitelman. Niitä tulee lisäksi arvioida ja kehittää ja se voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi; päiväkotitoiminta, päiväperhehoito, avoin varhaiskasvatustoiminta tai jokaiselle toimintamuodolle erikseen. (Opetushallitus 2018, 8.)

Lasten varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan määrittelemään, ohjaamaan ja tukemaan varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet, varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset otetaan huomioon laadittaessa. Paikalliset suunnitelmat eivät voi sulkea lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä. (Opetushallitus 2018, 8.)

Huoltajilla, varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ja lapsella pitää olla mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen ja sitä laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. (Opetushallitus 2018, 9.)

Lapsella on oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa, joiden toteuttamiseksi jokaisella lapsella laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteina ovat lapsen etu ja tarpeet ja tavoitteet tulevat pedagogiselle toiminnalle, jotka otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa sekä oppimisympäristön ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Varhaiskasvatussuunnitelma tehdään jokaiselle lapselle lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa ja sitä tarkennetaan säännöllisesti. (Opetushallitus 2018, 9-10.)

Varhaiskasvatussuunnitelmaan sisältyy eri vaiheita, joihin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa (Opetushallitus 2018, 10). Suunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Jos lapsella on erityisen tuen tarvetta, osallistuu varhaiskasvatuksen erityisopettaja suunnitelman laatimiseen tarpeen mukaan. Lisäksi siihen osallistuu tarvittaessa myös muut lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tahot. (Opetushallitus 2018, 10.)

Varhaiskasvatussuunnitelmassa huomioidaan lapsen mielipide ja toiveet ja sitä laadittaessa on tärkeää tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Myös lapsen kielellinen, kulttuurillinen ja katsomuksellinen tausta otetaan huomioon. Varhaiskasvatuksen opettajan havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista ja ryhmässä toimiminen otetaan suunnitelmassa huomioon. (Opetushallitus 2018, 10.)

Varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä dokumentti ja siinä pitää olla lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä kiinnostuksen kohteet, lapsen kehitystä, oppimista, hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet tavoitteiden toteutumiseksi ja niiden arviointi. (Opetushallitus 2018,10.)

Lisäksi siihen kirjataan mahdollinen tarvittava tuki ja lääkehoidon suunnitelma, lapsen, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat, muut mahdolliset asiantuntijat, jotka ovat osallistuneet laatimiseen. Lisäksi kirjataan tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan uudelleen. (Opetushallitus 2018, 10.)

2.2 3–5-vuotiaiden lapsen kehitys varhaiskasvatusikäisenä

Kolmevuotias on kiinnostunut ympäristöstään, utelias ja energinen. Kolmevuotiaalla on vilkas mielikuvitus. Lapsi puhuu mielellään itsestään ja kertoo asioita muille. Kehityksen kannalta on kriittistä, että vanhemmat ja kasvattajat suhtautuvat uteliaisuuteen ja vilkkauteen myönteisesti. Kolmevuotias haluaa huomion itseensä ja kaipaa paljon kehuja. (MLL 2013a, 4-5.) Kolmevuotias alkaa käyttää itsestään minä-käsitettä (Koivunen & Lehtinen 2014, 129). Kolmevuotiaana lyöminen, pureminen, tukasta vetäminen tai lelun vieminen kädestä on vielä normaalia, sillä lapsi ei hahmota kokonaistilannetta tai ymmärrä asiaa toisen kannalta. Tunnetilojen ailahtelut ovat myös normaalia. (Koivunen & Lehtinen 2014, 176.)

Kolmevuotiaan karkeamotoriset taidot ovat kehittyneet ja hän oppii potkimaan, heittämään, kävelemään portaat vuoroaskelin ja liikkeet ovat hallittavissa (MLL 2013a, 8-9; Viholainen & Ahonen 2014, 251; Koivunen & Lehtinen 2014, 160; Sääkslahti 2018). Kolmevuotias osaa ajaa kolmipyörällä ja kävellä varpaillaan. Hän harjoittelee tasapainoa yhdellä jalalla ja tasahyppy sujuvat ainakin yhden hypyn. (Terveyskirjasto 2012a; Koivunen & Lehtinen 2014,160; Sääkslahti 2018). Hienomotoriset taidot kehittyvät ja

kolmevuotias mielellään askartelee, piirtelee ja tekee asioita käsillään (Viholainen & Ahonen 2014, 251; MLL 2020).

Kolmevuotias osaa puhua kolmen-viidensanan lauseita ja puheen tukemista voidaan harjoitella eri keinoin, muun muassa arkipuuhiin yhteydessä (MLL 2013a, 13). Puhe on lähes kokonaan ymmärrettävää ja kolmevuotias kyselee paljon ja käyttää apuverbejä, eri aikamuotoja ja taivuttaa verbejä persoonamuodoissa. Kolmevuotias käyttää myös käsky- ja kieltosanoja. (Koivunen & Lehtinen 2014, 154; Lyytinen 2014, 57-59; Aivoliitto 2020.)

Kolmevuotias alkaa pikkuhiljaa muistaa menneessä tapahtuvia asioita ja vasta tapahtuneita. Hän ymmärtää kokokäsitteitä ja hän pystyy luokittelemaan esineitä. Kolmevuotiaalla kehittyä semanttinen muisti (kieellinen) mieleen palauttava muisti tapahtumista sekä todellisuuden ja kuvittelun ero. Kolmevuotias ymmärtää joitakin kompromisseja ja perusteluja. (Koivunen & Lehtinen 2014, 129.) Todellisuus ja mielikuvituksen ero on vaikeaa kolmevuotiaalle. Lapsen puheessa saattaa sekoittua sekä omat että toisten kertomat asiat. Kolmevuotias ei kuitenkaan valehtelee tietoisasti. (MLL 2013a, 14.)

Kolmevuotias leikkii mielellään sekä koti- että roolileikkejä. Hän myös tykkää majojen rakenteluista ja legoilla leikkimisestä ja hän pystyy myös tekemään yli kymmenen palan palapelejä. Myös kuvitteluleikit ovat suosiossa. (MLL 2013a, 19; Lyytinen & Lautamo 2014, 228; Koivunen & Lehtinen 2014, 166-169.)

Neljävuotiaana lapsi saattaa muuttua rauhalliseksi ja pohdiskelevaksi. Neljävuotias alkaa huomioimaan toisia paremmin ja hän muuttuu enemmän yhteistyökykyiseksi- ja haluiseksi. Häntä kiinnostaa toisten erilaisuus ja hän saattaa hämmästyttää avuliaisuudellaan ja huomaavaisuudellaan. (MLL 2013b, 4-5.)

Neljävuotiaan huumorintaju kehittyä ja hän tykkää vitseistä. Lapsi oppii ymmärtämään oikean ja väärän eron sekä oikeudenmukaisuuden. Neljävuotias pohtii jo syvällisiäkin asioita ja erilaisia ilmiöitä. (Koivunen & Lehtinen 2014, 129.) Moraalin kehityksen kannalta on tärkeää lapsen oppivan kaikkien tunteiden näyttämisen olevan sallittua (MLL 2013b, 20).

Neljävuotias pystyy noudattamaan kaksiosaisia ohjeita ja hän ymmärtää jo kysymyksiä. Hänellä on vilkas mielikuvitus ja ero kuvittelun ja toden välillä on häilyvä. (Terveyskirjasto 2012a.) Neljävuotias voi jo muistaa usean kuukausien tai jopa vuoden takaisia asioita,

mutta siltikään aikakäsitys ei ole vielä kovin vahva. Vuorokauden ajat neljävuotias pystyy jo erottamaan. (Terveyskirjasto 2012a; Koivunen & Lehtinen 2014, 129.)

Neljävuotias on omatoiminen ja hän hallitsee liikkeensä hyvin. Motorisesti nelivuotias on taitava. Hän pystyy seisomaan viisi-kuusi sekuntia yhdellä jalalla ja hyppimään paikoiltaan neljä-viisi kertaa jalalla. (Terveyskirjasto 2012b; Viholainen & Aholainen 2014, 251.) Neljävuotias jaksaa kävellä pitkiäkin matkoja. Hän oppii ottamaan itse vauhtia keinoissa ja kiipeilee mielellään puissa. Neljävuotias pystyy motorisilta taidoiltaan jo oppimaan hiihtämään, uimaan, pyöräilemään, luistelemaan ja laskemaan mäkeä. (MLL 2013b, 7-9.)

Neljävuotiaan hienomotoriset taidot ovat kehittyneet ja hän pystyy piirtämään tunnistettavissa olevia yksityiskohtia; ihmishahmon pään, vartalon ja raajat (Koivunen & Lehtinen 2014, 160), mutta Terveyskirjaston (2012b) artikkelissa todetaan, että piirroshahmot silti ovat yleensä pääjalkaisia eli hahmoja, jolla ei ole vartaloa. Taaloissa on ikkunat ja ovi. Neljävuotias tykkää viettää aikaa kynien, siveltimien, saksien ja muovailuvahojen parissa. (MLL 2013b, 9.) Neljävuotias osaa jo useimmiten myös napittaa oman pukunsa ja kynäote alkaa vakiintua (Terveyskirjasto 2012b; Viholainen & Ahonen 2014, 251).

Neljävuotiaan leikkitaidot ovat kehittyneet. Roolileikit ovat suosiossa ja hän kykenee jo yhteisleikkiin. Hän nauttii leikistä toisten lasten kanssa. (Terveyskirjasto 2012b; Koivunen & Lehtinen 2014, 166-169.) Sosiaaliset taidot vasta muovaantuvat eikä yhdessä leikkimisestä aina tule mitään. Ristiriitatilanteissa neljävuotias voi käyttäytyä aggressiivisesti. Kuitenkin neljävuotias jaksaa helpommin odottaa omaa vuoroaan ja jakaa omia leluja. (Koivunen & Lehtinen 2014, 176.) Myös todenkaltaiset kuvitteluleikit ovat mieluisia. Kauppaleikit, näyttelemisen, eläinhahmoin eläytyminen, palapelit ja rakennussarjat ovat suosiossa. (MLL 2013b, 22; Lyytinen & Lautamo 2014, 228.)

Puheen kehitys neljävuotiaalla on edistynyt ja puhe on helposti ymmärrettävää. R ja s kirjaimet voivat vielä korvautua toisilla äänneillä. (Terveyskirjasto 2012b; Lyytinen 2014, 65.) Neljävuotias puhuu jo 4-5 sanaisia lauseita ja sanavarasto on runsas (MLL 2013b, 13). Neljävuotias osaa nimetä kolme neljästä pääväristä. Hän osaa käyttää erilaisia käsitteitä; aikaisin, myöhään, tänään tai huomenna, nopeasti tai hitaasti, ylös tai alas. Neljävuotias voi myös luokitella asioita, jotka ovat samanlaisia ja kuuluvat yhteen. (Lyytinen 2014, 59-60; MLL 2020.) Koivunen & Lehtinen (2014, 154) kertovat, että neljävuotias käyttää myös eineiden paikkaa osoittavia määreitä. Lapsi pystyy juttelemaan kokemuksestaan ja päivän tapahtumista ja hänellä on muodostunut jo omia mielipiteitä. Neljävuotias jaksaa jo keskittyä entistä paremmin asioihin. (MLL 2013b, 15.)

Viisivuotias alkaa olla useassa asiassa itsenäinen ja hän liikkuu rohkeasti kodin ulkopuolella. Päiväkotiin ja kerhoon jääminen on sujuvaista. Viisivuotiaalla kaverit ovat tärkeitä ja heidän kanssa vietetään paljon aikaa. Viisivuotias voi tunteiltaan aillailla ja olla rauhattomampi mitä ennen. (MLL 2013c, 4-5; Koivunen & Lehtinen 2014, 147, 176.) Ristiriitatilanteet voidaan selvittää ilman suurempia tunnekuohuja (Terveyskirjasto 2012c). Lapsi tarvitsee silti vanhempiensa huolenpitoa ja hellyyttä ja kiinnostuneisuutta (MLL 2013c, 5).

Viisivuotias jaksaa keskittyä pitkäjänteiseen toimintaan paremmin ja hän keskustelee, kuuntelee satuja ja musiikkia mielellään (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004). Lapsi jaksaa keskittyä 25-30 minuuttia (Terveyskirjasto 2012c). Viisivuotias on kilpailuhenkinen ja hänelle on tärkeää saada tunnustusta (MLL 2013c, 5).

Viisivuotias pyöriilee, kiipeilee, keinuu, voimistelee, laskee mäkeä ja muutkin liikuntaleikit viehättävät. Viisivuotias yhdistelee eri liikkeitä taitavammin ja osaa ohjata liikkeitään. (Koivunen & Lehtinen 2014, 161; MLL 2019.) Viisivuotias myös pyöriilee, hyppää narua (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004 & Koivunen & Lehtinen 2014, 161). Hän jaksaa kävellä pitkiä matkoja (MLL 2013c, 6).

Viisivuotiaalla hienomotoriset taidot kehittyvät: sorminäppäryys sekä käden ja silmän yhteistyö muovautuvat. Myös lapsen kynäote on kehittynyt ja oikea- tai vasenkätisyys on selvinnyt. (MLL 2019; Terveyskirjasto 2012c.) Lapsi osaa käyttää saksia ja leikata eri muotoja, pujotella helmiä ja kopioida kolmion. Piirroksissa lapsi käyttää yksityiskohtia ja osaa piirtää ihmispiirroksia yksityiskohdilla. Hän osaa vertailla ja lajitella ja muodostaa palikoista mallin mukaisia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004; Koivunen & Lehtinen 2014, 160.)

Viisivuotiaan muisti on kehittynyt. Hän muistaa asioita pitkänkin ajan takaa. Viisivuotias tarvitsee struktuuria, sillä se auttaa häntä yhdistämään ajan ja tapahtuman. Lapsi haluaa osallistua kotiaskareisiin. (MLL 2013c, 9-10; Koivunen & Lehtinen 2014, 146.) Viisivuotiaan puhe on jo kehittynyt. Kysymyslauseet, aikamuotojen käyttäminen, lyhyiden rytmisarjojen ja lauseiden toistaminen sekä peruskäsitteiden ymmärtäminen, kuten esimerkiksi lyhyt–pitkä, vähän–paljon (MLL 2013c, 10; Lyytinen 2014, 58-60) on viisivuotiaalle ominaista (Terveyskirjasto 2012c). Viisivuotias osaa yli parituhatta sanaa ja käyttää niitä ratkaisevasti (MLL 2013c, 10), mutta R:n, S:n tai D:n puuttuminen on normaalia vielä viisivuotiaalla (Terveyskirjasto 2012c). Hän hallitsee myös perussäännöt sanojen yhdistelyssä (Koivunen & Lehtinen 2014, 154; Lyytinen 2014, 60).

Hän oivaltaa paremmin konkreettisesti asiat. Viisivuotias on pohdiskeleva ja hän miettii syitä ja seuraamuksia. Kuolema, sota, syntymä ja muut asiat mietityttävät. Samalla kuitenkin viisivuotias pahoittaa mielensä helpolla. (MLL 2013c,13; Koivunen & Lehtinen 2014, 146.) Viisivuotias osaa erottaa selvemmin mikä on totta ja mikä satua ja hänellä on suuri mielikuvitus (MLL 2019). Viisivuotiaalla kehittyvät moraaliset tunteet ja käsitykset. Hän pohtii oikean ja väärän eroa. Onkin tärkeää, että kaikki tunteet ja näyttäminen on sallittua. Ne vaikuttavat moraalien kehitykseen. (MLL 2013c, 20.)

Viisivuotiaan leikit kehittyvät. Roolileikissä leikit ovat jäsenneltyjä ja tilaa on kaikille eri roolissa olevalle ja leikit yhdistyvät toisiinsa. Hän sanoittaa leikkiään ja pitkäkestoiset leikit ovat tyypillisiä. Mielikuvituksen käyttö on tyypillistä ja sääntöleikit kiinnostavat. (MLL 2013c, 20; Lyytinen & Lautamo 2014, 229; Koivunen & Lehtinen 2014, 166-169.) Viisivuotias vertailee jo itseään muihin. Itsekeskeisyys vähenee ja viisivuotias osaa ottaa paremmin kavereiden tunteet ja toiveet huomioon. Viisivuotias viihtyy toisten lasten seurassa. (Koivunen & Lehtinen 2014, 176.)

Lapselle muodostuu usein päiväkodin vertaisryhmästä ensimmäinen yhteisö. Siellä lapsi harjoittelee saaden kokemuksia yhteisöllisyydestä. Lapsen osallistuminen tapahtuu etenkin 4–7-vuotialla leikin kautta, sillä vuorovaikutussuhteet muovautuvat kuvitteellisen leikin ympärille. (Laaksonen 2012, 4-5.) Lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät kolmen ja kuuden ikävuoden välillä ripeästi. Iän myötä lapsen kyky hahmottaa ympäristön tapahtumia kasvaa ja hän pystyy kielellisesti kuvaamaan niitä. (Nurmi ym. 2006, 54; Koivunen & Lehtinen 2014, 174.)

2.3 Sosioemotionaalinen kehitys

Sosioemotionaalinen kehitys tarkoittaa lapsen temperamenttiin, varhaisiin kiintymissuhteisiin ja muihin ihmissuhteisiin, tunnekokemuksiin, tunteiden tunnistamiseen ja säätelyyn sekä lapsen minään ja sisäiseen maailmaan liittyvää kehitystä. Se on yksilöllistä käyttäytymistä ja säätelytapoja toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Siihen liittyy myös fyysinen ja kognitiivinen kehitys. (Psykologiliitto 2017; Sääkslahti 2018.) Sosioemotionaalinen käsite viittaa vuorovaikutukseen, jossa on tunteita mukana (Nurmi ym. 2006. 183).

Määttä ja kollegat (2017) toteavat, että sisäiset tekijät ja ympäristötekijät vaikuttavat lapsen sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseen. Vaikkakin sosioemotionaalista

kehitystä on tutkittu paljon, ei tutkijoilla ole vielä kukaan yksimielisyyttä siitä, millaista sen luonne perusteiltaan on. Määttä ja kollegat (2017, 7) viittaavat, että Weissbergin mukaan lapsen sosioemotionaalisten kehitystehtävinä on itsetuntemus ja itsetietoisuus, itsesääntely, sosiaalinen tietoisuus, ihmissuhdetaidot ja vastuullinen päätöksenteko.

Asiantuntijoiden mukaan lapsen myönteinen sosioemotionaalinen kehitys ehkäisee erilaisia käyttäytymisen ongelmia ja edistää lapsen fyysistä ja henkistä terveyttä, esimerkiksi Määtän ja kollegoiden (2017,7) tutkimuksessa huomattiin, että aikuisten ja lasten väliset vuorovaikutussuhteet ovat keskeisessä roolissa sosioemotionaalisten taitojen kehittymiselle. Sosioemotionaaliseen kehitykselle aiheuttaa riskitekijän torjunta, kun taas hyväksyntä tarjoaa positiivisia vertaiskokemuksia. Ne ovat merkittäviä tekijöitä kehitystaipaleella. Lapsen joutuessa kiusatuksi tai vertaisryhmänsä torjumaksi, hänen sosioemotionaalinen kehityksensä vaarantuu. Päiväkotien suuret lapsiryhmät altistavat lapsen sosioemotionaaliset taidot koetukselle ja jos taitoja ei pystytä tukemaan, syrjäytymisen ja kiusatuksi tulemisen riski kasvaa. (Määttä ym. 2017, 8.) Hyvät sosioemotionaaliset taidot edistävät jopa työllistymistä sekä terveyttä aikuisena (Määttä ym. 2017, 8).

Sosioemotionaaliset taidot ovat sosiaaliin suhteisiin ja tunne-elämään liittyviä taitoja. Ne jakautuvat emotionaalisiin taitoihin esimerkiksi tunteiden tunnistamiseen, ilmaisemiseen ja säätelemiseen ja sosiaaliin taitoihin esimerkiksi vuorovaikutustaitoihin. (Holmvirta 2020.) Itsesääntelyn yksiselitteinen määrittäminen ei ole mahdollista, sillä siihen vaikuttavat tekijän teoreettinen viitekehys ja asiayhteys, jossa sitä käytetään. Itsesääntelyllä tarkoitetaan laajasti ymmärrettynä tunteiden säätelyä ja hallintaa, kykyä työskennellä tavoitteellisesti, pitää yllä ponnistelua sekä kykyä estää mielitekoja ja viivästyä tyydytystä. (Aro 2014,10; Koivunen & Lehtinen 2014, 171.)

Itsesääntelyn herkkyykskaudet ovat kahdesta seitsemään ja tärkein vaihe alkaa kaksivuotiaana. Kasvattajat ja vanhemmat opettavat lapselle itsesääntelyn taitoja, jolloin hänen tulee oppia kestämiään odotusta halun ja tyydytyksen välillä sekä jossakin määrin sietämään kipua. Itsesääntelykyvyn kehittyminen varhaisessa iässä on opiskelu- ja työskentelytaitojen perusta ja sen varaan lapsi rakentaa oppimisvalmiuksia. (Koivunen & Lehtinen 2014, 171.)

Lapsen kognitiivinen kehitys, vuorovaikutussuhteet sekä ympäristön tarjoama ohjaus ja tuki ovat keskeisiä tekijöitä itsesääntelyn kehittymiselle. Kieli ja sisäinen puhe ovat isossa roolissa tavoitteiden ja sisäisten mallien ohjaaman toiminnan ja tunteiden säätelyssä.

Itsesäätelyn kehitykselle on vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus isossa roolissa. (Koivunen & Lehtinen 2014, 171.)

Itsesäätelyn kehityksessä olevat puutteet ilmenevät monenlaisina tapoina esimerkiksi haasteena toimia ohjeiden mukaan, oman toiminnan sopeuttamisena tilanteen mukaan, sosiaalisten taitojen sekä haasteena toimia sitkeyttä ja ponnistelua vaativissa tilanteissa. Lisäksi itsesäätelyn vaikeuksiin liittyy usein kielellisiä kehityksen vaikeuksia, sillä ajattelu ja toiminnan säätely pohjautuvat kieleen. (Koivunen & Lehtinen 2014, 192.)

3 LAPSEN VUOROVAIKUTUSTAITO

3.1 Lasten tunteet ja tunnetaidot

Tunteet ovat kaikessa tekemisessä mukana ja siten ohjaavat toimintaa. Tunteita on sekä kielteisiä että myönteisiä, mutta tunteita ei silti juurikaan voida jaotella kielteisiin ja myönteisiin, sillä kyseessä on yksilöllinen kokemus. Joka päivä koetaan erilaisia tunteita ja tuntemuksia. Tunne saattaa kestää vain hetkenkin, toiset tunteet pysyvät pitkänkin ajan. Perustunteita ovat ilo, suru, pelko, viha, inho ja hämmästyminen. Niillä on usein jokin kohde tai ne tunnetaan siinä hetkessä. Muita erilaisia mielialoja on huolestuneisuus, tyytymättömyys tai surumielisyys ja niillä ei ole selkää kohdetta. Affektiivisia luonteenpiirteitä ovat kateellisuus tai ujous, jolloin on tuntemuksia tuntea tietyllä tavalla. Sosiaalisia tunteita lukeutuvat häpeä, syyllisyys, nolous, hoivaamisen halun, välittämisen tunteet, rakkauden sekä velvollisuuden tunne. (Koivunen & Lehtinen 2014, 142-144; Kerola ym. 2007.)

Nurmi ja kollegat (2006, 104-105) kirjoittavat tunteiden tuovan rikkautta, yksilön huomion suuntaamista ja sopeuttavan ulkoiseen ympäristössä tapahtuviin muutoksiin. Tunteet ovat merkittäviä vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, ne pitävät myös ihmisyhteisöjä yhdessä. Tunneperäisiä asioita ovat muun muassa kokemus omasta luokasta tai koulusta.

Tunteet tuntuvat neljällä eri tasolla; fysiologian taso, ilmaisun taso, sosiaalinen taso ja subjektiivinen kokemus, jolloin tunteita vertaillaan toisiinsa, muistelemme tunteita ja tunnekokemuksia ja pohdimme tunteiden voimakkuutta ja tyypillisyyttä. Yksilöt voivat säädellä tunteita ja käsitellä näiden kognitiivisten osatekijöiden avulla. (Kerola ym. 2007) Denham (2007) kirjoittaa aiempiin tutkimuksiin nojaten, kuinka emotionaalinen pätevyys tukee myös kognitiivista kehitystä, esikouluikäisiä saavutuksia ja kouluvalmiutta sekä myöhemmin kouluun sopeutumista.

Lapsena tunneilmaisu kehittyy vanhempien avulla, jotka erittelevät ja nimeävät lapsen tunteita. Aluksi on vain fyysisiä tuntemuksia ja myöhemmin kehittyy kyky tunteiden eroteluun sekä tunnetasolla oleminen vuorovaikutuksessa toisen kanssa. (Toukola ym. 2015.) Monipuolinen tunteiden näyttäminen luo hyväksyvän, tukevan ja turvallisen ilmapiirin, jossa on mahdollista näyttää ja käydä läpi hankalia tunteita. Tunteiden kokemiseen ovat yhteydessä monet erilaiset tekijät, kuten yksilön persoonallisuuden piirteet ja

temperamentti, muut ihmiset ja erilaiset tilannetekijät (Pekrun ym. 2007, 16-20; Sääkslähti 2018).

Tunteet eivät ole pysyviä tiloja, jolloin tunne-elämässä kuuluu olla mahdollisuus joustavaan ja asteittaiseen tunnetilojen muuttamiseen. Tunteiden säätelyssä mielen tasapaino ja toimintakyky säilyvät mahdollisimman hyvinä. Jos aikuinen keskustelee lapsen kanssa omista sekä lapsen tunnekokemuksista, kehittää tämä tunne-elämää. (Nurmi ym. 2006, 106.) Tunteiden säätely Nurmen (2006, 186) mukaan on fysiologisten toimintojen tai sisäisten tunnetilojen esiintymisen, voimakkuuden tai keston ylläpitämistä tai muovamista niin, ettei tunteet aiheuta stressiä tai häiriökäyttäytymistä. Ne voivat olla sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita. Jo lapsuudesta asti yksilöt saavat perustan tunteiden säätelylle. On tärkeää, että yksilöt kehittyvät tunteiden säätelyssä ja oppivat säätelemään tunteitaan terveyttä edistävillä tavoilla (Pekrun ym. 2007, 33-34).

Kokkonen ja Kinnunen (2015) kirjoittavat, että tutkijoilla on melko yksimielinen käsitys siitä, että tunteiden osatekijät löytyvät kolmesta järjestelmästä: fysiologiset reaktiot, tunteisiin liittyvä käyttäytyminen, kuten tunneilmaisu ja omakohtainen kokemus. Tunteiden säätely kohdistuu näihin kolmeen järjestelmään. Se tarkoittaa tunteisiin liittyvien fysiologisten prosessien ja sisäisten tunnetilojen synnyttämistä voimakkuuden ja keston ylläpitoa tai muuttamista.

Onnistuessaan tunteiden säätelyssä ihminen ei koe tunteitaan stressaaviksi, eikä tunteisiin liittyvää käyttäytymistä häiritseväksi. Hän pystyy kohtaamaan tunteet avoimesti ja toimimaan joustavasti ja vastuullisesti. Silloin, kun tunteiden säätelyssä ja siihen tähtäävissä keinoissa ilmenee pysyvyyttä, se on seurausta tunnereaktioiden perinnöllisestä ja neurobiologisesta perustasta, jonka perustaa muokkaavat vuorovaikutukselliset kokemukset ja kiintymyssuhteet. (Kokkonen & Kinnunen 2015.)

Sosiaalinen kompetenssi on kykyä vastata sosiaalisten tilanteiden haasteisiin ja tilanteisiin myönteisesti. Poikkeus ym. (2014, 286) kirjoittavat sosiaalisesta kompetenssista seuraavaisesti

--"sosiaalisesti kompetentiksi arvioidun toiminnan edellyttämät konkreettiset sosiaaliset taidot ja niiden kehitykseen vaikuttavat asiat."

Denhamin (2007) mukaan sosiaalinen kompetenssi vastaa moniin sosiaalisiin tilanteisiin, kuten ryhmään pääsemiseen tai kiusaamiseen; lapsen tulee oppia, kuinka ja miten näyttää jokin tunne on samoin kuin hänen tulee oppia tietämään, kenen kanssa jakaa

tunnepitoisia kokemuksia ja ideoita. Emotionaalinen pätevyys on avain sosiaaliseen menestykseen. Lasten tunneosaaminen tukee heidän kasvavaa sosiaalista osaamistaan ja päinvastoin.

Havainnointi ja omien tunteiden tiedostaminen on tunnetaitojen ja itsetuntemuksen perusta, jota tarvitaan myös toisten tunteiden hahmottamisessa ja vuorovaikutuksessa. Toistenkin tunteita on hankala ymmärtää, jos ei pysty näkemään omia. Se kattaa myös kyvyn nähdä syitä ja seurauksia. (Suomen mielenterveys ry 2020.) Denham (2007) toteaa, että esikoululaiset ja kouluikäiset lapset ovat tulossa taitavaksi useissa osa-alueissa, kuten tietoisuudessa tunteen ja tunteiden kokemisessa, oman ja muiden tunnetilojen havainnoinnissa, tunteista puhumisessa, empaattisessa osallistumisessa muiden tunteisiin sekä omien huolestuttavien tunteiden säätelyssä.

Todellisuudessa jo vauvaiässä luodaan pohja tunnetaitojen kehittymiselle. Ripeä vastaaminen perustarpeisiin, helliminen ja hoiva, sosiaalinen vuorovaikutus ja sopivasti virikkeitä ovat tärkeitä tunnetaitojen kehittymisen kannalta (Koivunen & Lehtinen 2014, 142-144; Suomen mielenterveys ry 2020). Leikki-ikäisen lapsen tunnetaitojen kehittymisellä tärkeää puolestaan ovat muun muassa perustarpeista huolehtiminen, hellyys ja hoiva, rajojen asettaminen, turvallisuuden valvonta, monipuoliset virikkeet, ohjattu toiminta, tuki sosiaaliselle kasvulle ja ikäryhmään osallistumiselle. (Koivunen & Lehtinen 2014, 144; Suomen mielenterveys ry 2020.) Eritoten läheinen suhde vähintään yhteen aikuiseen on perustana lapsen tunne-elämälle. Ihmissuhde luo pohjan luottamukselle, jolloin voi ilmaista kaikki eri tunteet. (Kerola ym. 2007.)

Tunnetaitojen omaksuminen tapahtuukin vuorovaikutuksessa ja tunteiden oppiminen tiedollisesti ei riitä. Tunteet opitaan tuntemalla ja niiden harjoittamisen mahdollisuuksia tulee vastaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, kuten perhepiirissä, kavereiden kanssa ja arkisia asioita hoitaessa. (Kerola ym. 2007.) Tunnetaitokasvatuksessa lapselle kerrotaan tunteista ja siitä, miltä ne tuntuvat, miksi ne tulevat sekä miten niitä voi myös itse ohjailia. Tunteista jutteleminen on paras ja tärkein tunnetaitojen harjoittamisen keino. (Väestöliitto 2020.) Vaikka tunteita ei pitäisi arvottaa (Kerola ym. 2007), Väestöliiton (2020) sivuilla todetaan, kuinka huonot tunteet opetellaan päästämään nopeasti pois ja tilalle etsitään itselle parempi tunne.

Denham (2007) artikkelissa asiantuntijoiden mukaan yksi esikouluikäisen tärkeimmistä kehitystehtävistä on saavuttaa yhteys ikätovereihin ja alkaa vastata muiden kuin vanhempien sosiaalisiin odotuksiin, esimerkiksi opettajien ja ikätovereiden odotuksiin.

Pienten lasten on opittava ajattelevaan reflektiivisesti hankalissa tilanteissa, joten tunteiden säätely nousee keskeiseksi. Tutkimusten mukaan pienellä lapsella, joka onnistuu keskeisissä kehitystehtävissä, on hyvät mahdollisuudet selvitä hyvin myöhemmässäkin elämässä. Esikoulussa alkava menestyvä, itsenäinen vuorovaikutus ikätovereiden kanssa on kriittinen ennustaja myöhemmälle mielenterveydelle ja hyvinvoinnille. Se jatkuu esikoulusta kouluvuosiin ja sen jälkeisiin aikoihin ikätovereiden vertaisarvioinnin vahvistuessa. (Denham 2017.)

Lapsen tunnetaitoihin kuuluu myös kyky ilmaista tunteita. Lapsen tunneilmaisut voivat olla erilaisia riippuen tilanteesta. Salo ja Flykt (2013) kirjoittavat artikkelissaan lapsen ja vanhemman välisen emotionaalisen saatavillaolon merkityksestä lapsen kehityksessä ja hyvinvoinnissa. Vaikka artikkeli koskettaa erityisesti lapsen ja vanhemman välistä suhdetta, ovat monet artikkelin tuloksista sovellettavissa myös yleisemmin kasvattajiin, kuten päiväkodin työntekijöihin. Salo ja Flykt (2013, 403–404) nostavat artikkelissa esiin kuusi keskeistä tekijää, jotka ovat: vanhemman sensitiivisyys, jäsennyskyky, ei-vihamielisyys, ei-tunkeilevuus ja lapsen responsiivisuus/aloitteellisuus. Kun nämä tekijät otetaan huomioon kasvatuksessa, tukee lapsen ja aikuisen välinen kommunikaatio lapsen kehitystä läpi tämän lapsuuden (Salo & Flytk 2013, 412).

Lapset, jotka ovat ulospäin suuntautuvia ja myönteisesti toisiin suhtautuvia, ovat haluttuja ystäviä sekä kavereita ja heidät hyväksytään helpommin myös leikkeihin. Lisäksi lapset, joilta löytyy vuorottelun, yhteistyön ja auttamisen taitoa sekä kykyä säädellä tunteita, ovat haluttuja ystäviä. Varhaisvuosien sosiaaliset ja emotionaaliset kompetenssit ennustavat tulevaisuuden taitoja ja kykyä olla toisten ihmisten kanssa. Niillä on myös yhteys akateemiseen oppimiseen ja sopeutumiseen koulumaailmaan. (Neitola 2020.)

3.2 Lapsen sosiaaliset- ja kaveritaidot

Sosiaaliset taidot eli kielelliset ja ei-kielelliset taidot sisältävät aloitteen kyvyn, kyvyn vastata toisen ehdotuksiin ja pyyntöihin, antaa palautetta ja ylläpitää vastavuoroista vaikutusta. Ne ovat konkreettista toimintaa, puhetta, tekoja ja valintoja, joilla lapsi saavuttaa positiivisia tavoitteita eli leikkiin mukaan pääsemistä, toisiin tutustumista tai mielipiteen esittämistä. (Poikkeus ym. 2014, 287.) Eli lapsi pystyy arjessa ratkaisemaan ongelmia ja saavuttamaan tavoitteita myönteisiin lopputuloksiin sosiaalisissa tilanteissa (Koivunen & Lehtinen 2014, 174). Leikki on luontainen tapa harjoitella vuorovaikutussuhteita ja

tapoja, jolloin lapsi voi harjoitella rooleja, saada palautetta sekä tarkkailla muiden käyttäytymistä ja toimintamalleja (Poikkeus ym. 2014, 288).

Lähtökohtana sosiaalisten taitojen kehittymiselle ovat lapsen varhaiset vuorovaikutus- ja tunnekokemukset, jolloin opetellaan toisen asemaan asettumista ja sisäistetään toimintamalleja (Poikkeus ym. 2014, 288). Empatia eli toisen asemaan eläytymistä alkaa kehittyä jo ensimmäisen ikävuoden aikana, jolloin positiiviset tunteet toisen ihmisen läheisyydessä ovat kaiken perusta. Empatian kehittämisprosessi on yksi merkittävimmistä sosiaalisen ymmärryksen ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen kannalta. Empatia sisältää kognitiivisia, tunnepitoisia ja sosiaalisia tekijöitä ja se ei kehity itsestään vaan lapsi tarvitsee empaattisen mallin aikuiselta. (Koivunen 2009, 33; Koivunen & Lehtinen 2014, 145.) Kasvattaja tukee empatialla lapsen tunne-elämää, mutta sen näyttäminen ei ole välttämättä helppoa, sillä lapsi harvemmin pystyy ilmaisemaan suuttumista tai huolestuneisuutta (Koivunen 2009, 33). Ihmiset voivat tuntea empatiaa sekä perustunteiden esimerkiksi kiukun, pelon, surun, ilon että monimutkaisempien tunteiden esimerkiksi syyllisyyden tai rakkauden suhteen. (Mäntymaa & Puura 2014, 63.)

Kolmen ja kuuden ikävuoden välillä sosiaaliset taidot kehittyvät ripeästi. Herkkyys on myös sosiaalinen taito toisen lapsen yhteistyöaloitteille. Sosiaaliset taidot eli kompetenssit ovat kykyä olla ihmisten kanssa ja hyvät sosiaaliset taidot ovat taitoa toimia toisten kanssa ja ymmärtää ja omaksua erilaisia koodeja. (Koivunen & Lehtinen 2014, 175.) Sosiaalinen kehitys on yksilön kehittymistä eri ryhmien ja sosiaalisten yhteisöjen jäseneksi. Sosiaaliset suhteet muuttuvat ja laajenevat kehityksen edetessä ja sen avulla ihminen tulee tietoiseksi omasta erillisyydestään ja tarpeestaan liittyä toisiin. (Koivunen & Lehtinen 2014, 174.)

Sosiaalisia taitoja voi harjoitella. Niiden omaksuminen perustuvat mallintamiseen, toiminnasta saatuun palautteeseen ja tilanteiden muokkaamiseen ennalta. Tietyn taidon toistuvaa opettelemista mallintamalla sekä palautteen antamisella tarkoitetaan harjoittelamista. Esimerkiksi roolileikin tai näytelmän avulla. Alussa harjoittelussa aikuisen tuki on tärkeä, mutta lapsen itsenäinen toiminta tulee olla pääasemassa. (Poikkeus ym. 2014, 302-303.)

Kaverit voivat lisätä myös myönteisiä tunteita ja opiskeluun sitoutumista (Kiuru 2018), joten kaveritaidoilla on iso merkitys lapsen kasvaessa myös tämän hyvinvointia ja koulunkäyntiä ajatellen. Hyvät kaverisuhteet ovat isossa roolissa lapsen kasvulle ja kehitykselle. Sosiaalisille taidoille luodaan pohja hyvällä vuorovaikutuksella lapsen ja

vanhemman välillä. Kaveritaitoja tarvitaan ryhmässä toimimiseen ja ystävyysuhteiden ylläpitämiseen sekä auttavat lasta onnistumaan ja viihtymään muiden lasten parissa. Kaverisuhteet auttavat myös siirtymässä päiväkodista kouluun tai alakoulusta yläkouluun. (MLL 2020.) Kaverit ovat tärkeitä, koska he voivat olla tukena emotionaalisesti sekä tarjota viihdykettä ja tekemistä (Kiuru 2018).

Leppänen (2011, 6) kirjoittaa kaveritaitojen olevan muun muassa kyky omien mielipiteiden ja tunteiden ilmaisemiseen, oma-aloitteisuus tutustuessa uusiin ihmisiin, toisen ihmisen toimintaan vastaaminen, omanarvontunne, valmius rakentaa ratkaisua ristiriitatilanteessa, valmius puolustautua ja hakea apua kohdatessaan kiusaamista ja se ettei kiusaa muita. Kaveritaitojen oppimisella on kauaskantoisia vaikutuksia – jopa läpi koko yksilön elämän. Esimerkiksi Vasalampi ja Parviainen (2017) kirjoittavat, kuinka nuorelle on tärkeää tulla hyväksytyksi ryhmän jäsenenä ja kokea yhteenkuuluvuutta. Jos kaveritaitoja ei opi, voi lapsen olla vaikeampi saavuttaa mielekkäitä kaverisuhteita myöskään myöhemmin nuoruudessa.

4 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

4.1 Kehittämistyön tarve ja tavoite

Kehittämistyölle oli tarve ja se nousi toimeksiantajalta Touhula varhaiskasvatus Oy:lta. Tarpeena oli helpottaa kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelua ja siihen nousikin ideana työväline kaveri- ja tunnetaitojen harjoittamiseen. Saamme ratkoa päivittäin erilaisia haasteita liittyen kaveri- ja tunnetaitoihin. Milloin lapsille tulee riita mistäkin lelusta tai leikistä, joten hyvät kaveri- ja tunnetaidot ovat avainsana esimerkiksi siihen, että päiväkodin arki olisi mahdollisimman sujuvaa. kaikkeen. Arjessa on mahdollista havaita ero lapsissa, jotka eivät ole käsitelleet ja harjoitelleet eri tunteita ja kaveritaitoja, kun taas niihin, jotka ovat. Kaveri- ja tunnetaitojen harjoitteluun tulisi olla selkeä ja hyvä työväline, jota pystytään hyödyntämään helposti ja nopeasti.

4.2 Toimeksiantajan esittely

Touhula on Suomen suurin yksityinen päiväkotiketju, joka perustettiin vuonna 2010. Touhulalla on yli 170 päiväkotia ympäri Suomea. Työntekijöitä on yli 2500 ja lapsia yli 10 000. Varhaiskasvatuksen periaatteita ovat kokopäiväpedagogiikka ja pienryhmätoiminta. (Touhula 2020). Touhulan sivuilla (2020) kerrotaan, että he panostavat kohtaamiseen, vuorovaikutukseen ja yhteishenkeen. Päiväkodeissa noudatetaan valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa ja jokaisessa päiväkodissa on käytössä Touhula rytmi, eli yhteinen pedagoginen vuosisuunnitelma. Se pohjautuu valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja siinä on huomioitu oppimisen alueet sekä näkemys laaja-alaisesta oppimisesta. Rytmin mukaan tehty vuosisuunnitelma on esillä ja vanhempien luettavissa päiväkodissa.

Rytmin perusteella suunnitellaan pedagoginen toiminta, jossa lapset ja henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan ja se painottaa pitkäkestoisen leikin merkitystä. (Touhula 2020.) Lapset viettävät Touhulassa suurimman osan päiväkotipäivästään pienryhmissä. Sen avulla kokopäiväpedagogiikan toteutumista tuetaan ja jako suoritetaan lasten iän, kaverisuhteiden, tarpeiden, toiminnan, tilojen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden pohjalta. (Touhula 2020.)

Touhulan (2020) sivuilla on asiakkaille antamat neljä lupaus. 1. Liikumme vähintään kaksi tuntia päivässä. 2. Kokoonnumme kuukausittain vanhempainkahveille. 2. Retkeilemme vastuullisesti lähiympäristössämme viikoittain. 4. Luemme lasten kanssa päivittäin. Touhulalla (2020) on lisäksi kuusi eri teemaa: Liikunta, kieli, seikkailu, taide, tiede ja luonto. Jokainen teemoista sijoittuu pääpiirteissään yhdelle opetushallituksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa esitetylle oppimisen alueelle: Kasvan, liikun ja kehitys, kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme ja tutkin ja toimin ympäristössäni.

Touhula tekee yhteistyötä valtakunnallisten sekä paikallisten kumppanien ja kummien kanssa. Yhteistyökumppaneita ovat muun muassa olympiakomitea, hei schools, iss palvelut, reima, moomin language school ja kide science. Lisäksi Touhulalla on käytössä TouGo-sovellus viestinnässä. Se on perheen ja päiväkodin välinen viestintäkanava. (Touhula 2020.)

5 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI

5.1 Kehittämistyön prosessi

Kehittämistyön prosessi eteni konstruktivistisen mallin mukaan, johon liittyy reflektio sekä inhimillisten tekijöiden huomioiminen (Salonen ym. 2017, 53). Siihen sisältyy aloitus-, suunnittelu-, esi-, työstö-, tarkistus- ja viimeistelyvaihe. Tuotoksena syntyy yleensä konkreettinen tuote esimerkiksi opas tai esite. (Salonen 2013, 16-19.) Kehittämistyö jaetaan vaiheisiin, koska suunnittelemalla ja osittamalla opinnäytetyö saadaan järkeviin ja toteutuskelpoisiin osiin. Lisäksi toiminta on silloin näkyvää, ymmärrettävää ja sitä pystytään arvioimaan. (Salonen 2013, 21.)

Kehittämistyön aloitusvaiheessa käynnistetään koko prosessi. Se sisältää kehittämistarpeen, alustavan kehittämistehtävän, toimintaympäristön sekä miitteet toimijoiden työskentelystä. (Salonen 2014, 17.) Suunnitteluvaiheessa tehdään kirjallinen kehittämissuunnitelma esimerkiksi opinnäytetyösuunnitelma tai kehittämissuunnitelma. Siinä tulevat esiin tavoitteet, ympäristö, vaiheet, toimijat, TKI-menetelmät, materiaalit ja aineistot, tiedonhankintamenetelmät, dokumentointitavat ja tuotettujen dokumenttien käsittely. Kuitenkaan aloitus- ja suunnitteluvaiheessa ei vielä pysty tarkasti määrittelemään kaikkia asioita. Ne tarkentuvat työskentelyn aikana. (Salonen 2014, 17; Salonen ym. 2017, 54.) Kehittämistyön suunnitteluvaiheessa yhdessä mietimme kehittämistarvetta toimeksiantajani kanssa.

Suunnitteluvaiheen jälkeen tulee esivaihe, jolloin siirrytään siihen ympäristöön, jossa työskentely toteutuu. Esivaihe voi olla ajallisesti lyhyt ja lähinnä suunnitelman läpilukua. Lisäksi esivaiheessa mietitään yhdessä tapahtuvaa työskentelyä. (Salonen 2014, 17.) Työskentelin koko kehittämistyöprosessin ajan varhaiskasvatuksen opettajana, joten olin kentällä havainnoimassa koko ajan ja tekemissä toimeksiantajani kanssa.

Seuraavana tulee työstövaihe, jonka ajatellaan olevan kaikkein pisin ja vaativin. Se on myös toiseksi tärkein vaihe suunnittelun jälkeen. Toimijat voivat työskennellä päivittäin kohti tavoitetta. Tässä vaiheessa toimijat, TKI- menetelmät, materiaalit ja aineistot sekä dokumentointitavat realisoituvat. Ohjaus, vertaistuki ja palaute ovat oleellisia tässä vaiheessa onnistumisen ja kehittymisen näkökulmasta. (Salonen 2014, 18.) Tarkistusvaihe voidaan ajatella sisältyvän kaikkiin vaiheisiin. Siinä kuitenkin toimijat arvioivat tuotosta ja saattavat palauttaa sen joko työstövaiheeseen takaisin tai siirtää viimeistelyvaiheeseen.

(Salonen 2014, 18.) Huhtikuussa 2020 toteutin kyselyn varhaiskasvattajille Touhulan eri yksiköihin.

Viimeistelyvaiheessa viimeistellään sekä tuotos että kehittämishankeraportti, jotka muodostavat yhdessä toiminnallisen opinnäytetyön. Viimeistelyvaiheeseen on hyvä varata aikaa. Vastuu viimeistelyssä on opiskelijoilla, mutta mukana voi olla myös kehittämishankkeen sitoutuneita henkilöitä. (Salonen 2014,18.) Kehittämistyötä viimeisteltiin 2020 toukokuussa ohjaavan opettajan palautteen saamisen perusteella. Yksityiskohtia hiottiin ja muokattiin kehittämistyötä julkaisevaan muotoon. Kehittämistyön tuotoksena syntyi Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työväline kaveri- ja tunnetaitojen harjoitteluun. Alla olevaan taulukkoon on kuvattu prosessin kuvaus ja vaiheet.

Taulukko 1. Prosessin kuvaus ja aikataulu.

kevät 2018	<ul style="list-style-type: none"> - Prosessin aloittaminen - Yhteydenotto toimeksiantajaan - Kehittämistyön ideointi
syksy 2018	<ul style="list-style-type: none"> - Aiheen määrittely - Kehittämistyön suunnitelman laatiminen - Tietokirjallisuuteen ja toisiin kehittämistöihin tutustuminen
kevät 2019	<ul style="list-style-type: none"> - Kehittämistyön suunnitelman esittäminen - Tietoperustan kirjoittaminen - Toimeksiantajan tapaaminen
1/2020	<ul style="list-style-type: none"> - Kehittämistyön muovaaminen uudelleen
1/2020	<ul style="list-style-type: none"> - Aikataulun luominen - Tietoperustan kirjoittaminen - Teoriatiedon kerääminen - Kyselylomakkeen kysymysten muotoilu ja kyselylomakkeen valmistelu - Alustava kysely osallistumishalukkuudesta kasvattajille
2/2020	<ul style="list-style-type: none"> - Tietoperustan kirjoittaminen - Teoriatiedon etsiminen
3/2020	<ul style="list-style-type: none"> - Tietoperustan kirjoittaminen - Kehittämistyön Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! ulkomuodon hahmottaminen
4/2020	<ul style="list-style-type: none"> - Etätapaaminen ohjaavan opettajan kanssa - Kyselylomakkeen esitestaus ja kyselyn muokkaaminen esitestauksen perusteella - Kysely Microsoft Forms:issa - Vastausten luku
5/2020	<ul style="list-style-type: none"> - Kyselyn vastausten luku ja analysointi - Kehittämistyön Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! kehittäminen, materiaalien etsiminen ja koonti - Kehittämistyön prosessin ja tulosten kuvaaminen

	<ul style="list-style-type: none"> - Kehittämistyön pohdinnan kirjoittaminen - Kehittämistyön lähettäminen ohjaavalle opettajalle -> palautteen saaminen - Kehittämistyön muokkaaminen palautteen avulla - Kehittämistyön valmiiksi saattaminen
--	--

5.2 Kehittämistyön materiaalin keruu kyselymenetelmällä

Keräsin kehittämistyön materiaalin kyselyllä aikavälillä 21.4.- 29.4.2020. Kyselomake on nähtävissä liitteessä kaksi. Kysely koski lasten kaveri- ja tunnetaitoja. Kyselyn etuina ovat, että sen avulla voidaan saada laajasti materiaalia, jolloin voidaan saada paljon henkilöitä ja voidaan kysyä monia eri asioita. Se säästää myös aikaa ja vaivannäköä. Huonoina puolina kyselyssä on esimerkiksi, että ei ole mahdollista varmistaa, miten vastaajat ovat suhtautuneet kyselyyn ja kuinka huolellisesti ja rehellisesti he ovat vastanneet. Myös vastaamattomuus voi joskus olla suurta. Lisäksi hyvän lomakkeen laatiminen vaatii sekä tietoa että taitoja ja aikaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 193-195.) Kyselynmuotoja ovat muun muassa posti- ja verkkokysely sekä kontrolloitu kysely (Hirsjärvi ym. 2009, 196).

Kysely toteutettiin verkkokyselyllä Microsoft Formsin avulla. Microsoft Forms on web-pohjainen sovellus, jolla voi luoda kyselyitä, kokeita ja äänestyksiä. Lisäksi sillä voi tarkastella saapuvia vastauksia (Microsoft 2020.) Kyselyyn voi vastata sekä puhelimen että tietokoneen välityksellä. Lähetin linkin vastaajille sähköpostissa tai WhatsApp palvelussa.

Lomakkeen kysymyksissä käytin pääsääntöisesti avoimia kysymyksiä, joissa esitetään pelkästään kysymys ja jätetään tyhjä kohta vastausta varten (Hirsjärvi ym. 2009, 198). Lisäksi käytin lomakkeen alussa monivalintakysymyksiä. Niissä on laadittu valmiit vastausvaihtoehdot ja vastaaja merkitsee joko rastilla tai rengastamalla valmiin vastausvaihtoehdon (Hirsjärvi ym.2009, 199).

Yhtenä kysymyksenä oli asteikkoihin eli skaaloihin perustuvaa kysymystyyppiä, jolloin esitetään väittämiä ja vastaaja valitsee vaihtoehdoista, kuinka samaa tai eri mieltä hän esitetyn väittämän avulla on (Hirsjärvi ym. 2009, 200). Tässä kyselyssä käytin pääsääntöisesti pelkästään avoimia kysymyksiä, koska ajattelin niiden vastausten auttavan eniten Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! tekemisessä. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden sanoa asiat juuri niin kuin hän todella ajattelee (Hirsjärvi ym. 2009, 201).

Lomakkeeseen mietin tarkkaan sekä kysymykset että lomakkeen muodon. Lomake laadittiin Hirsjärven (2009, 202-203) ohjeiden mukaan. Lomakkeeseen tuli 12 kysymystä, joista kolme oli monivalintakysymyksiä, yksi skaaloihin 1-5 perustuva kysymystyyppi sekä 8 avointa kysymystä. Kysymykset esiteltiin omilla kontakteillani, jotka työskentelivät varhaiskasvatuksen piirissä. Esikyselyllä eli pilottikyselyllä voidaan kysymyksiä ja näkökohtia sekä tarkastaa että muotoilla uudelleen. Sen tekeminen on välttämätöntä. (Hirsjärvi 2009, 204.) Kysymysten muotoilua sekä lomaketta hiottiin testauksen perusteella ennen varsinaisen kyselyn toteuttamista. Kyselyn varsinaiset kysymykset ilman esitietoihin liittyviä kysymyksiä olivat:

1. Harjoitteletko kaveri- ja tunnetaitoja ryhmässänne?
2. Millä eri tavoin harjoittelet kaveri- ja tunnetaitoja? Anna esimerkkejä.
3. Mitä eri menetelmiä käytät kaveri- ja tunnetaitojen harjoitteluun?
4. Mitkä eri harjoitteet olet kokenut parhaimmaksi?
5. Miten lasten ikä on yhteydessä kaveri- ja tunnetaitojen harjoitteluun? Esimerkiksi miten 3-vuotiaan kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelu eroaa 4-vuotiaiden tai 5-vuotiaiden harjoittelusta?
6. Mikä helpottaisi kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelua? Mitä kokisit hyödylliseksi hyödyntää? Kuvaile mahdollisimman konkreettisesti.
7. Mitä muuta sanottavaa sinulla on kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemisesta tai tukemisesta?

Kyselyn mukana lähetin saatteen, joka on nähtävissä liitteessä kaksi. Hirsjärven ym. (2009, 204) mukaan lomakkeen lähetekirjelmässä kerrotaan kyselyn tarkoituksesta, tärkeydestä ja merkityksestä vastaajalle. Lisäksi kerrotaan päivämäärä, johon mennessä lomake tulee olla palautettuna.

Kysely lähetettiin 11 henkilölle ja heistä yhdeksän vastasi. Vastauksia saatiin siis yhteensä yhdeksän kappaletta. Vastausten laatu vaihteli todella laajoista vastauksista laajoihin. Vastauksissa toistuivat samat piirteet. Vastauksiin käytetty aika vaihteli 6:49-59:46 minuutin välillä. Keskimääräinen vastausaika oli 25:20 minuuttia. Jokaisen vastaukset sain viikon kuluessa.

5.3 Kehittämistyön kyselyyn osallistujat

Kyselyyn osallistui henkilöitä muutamasta eri Touhulan yksiköstä. Vastaajina oli sekä varhaiskasvatuksen opettajia että varhaiskasvatuksen lastenhoitajia ja varhaiskasvatuksen erityisopettajia. Osallistujat rekrytoin kysymällä suoraan jokaiselta vastaajalta, olisiko heillä kiinnostusta vastata kyselylomakkeeseen koskien lasten kaveri- ja tunnetaitoja. Kyselyyn vastaaminen perustui vapaaehtoisuuteen. Kyselyyn vastanneista 100 prosenttia oli naisia.

Osallistujien työkokemus vuosina vaihteli, mutta suurimmalla osalla työkokemuksena oli 1-4 vuotta, yhdellä vastaajalla oli 5-9 vuotta ja yhdellä yli 10 vuotta. Koulutustaustana oli niin sosionomi kuin kasvatustieteen kandidaattia. Lisäksi lähihoitaja, lastenohjaaja ja ylemmän ammattikorkeakoulun käynyt sekä oppisopimusopiskelija. Opettamien ryhmän ikäjakaumat vaihtelivat. Suurimmalla osalla vastaajista kuitenkin ikäryhmänä oli 3–5-vuotiaat. Vastaajien kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelu lasten kanssa vaihteli. Kyselyyn lasten kaveri- ja tunnetaitojen harjoitteluviikissä viisi oli vastannut usein, kolme melko usein ja yksi kohtalaisesti.

5.4 Kehittämistyön materiaalin analyysi

Kehittämistyön pohjaksi kerättyä materiaalia voidaan analysoida usealla eri tavalla ja niiden tavat voidaan jakaa karkeasti kahteen: Selittämiseen ja ymmärtämiseen pyrkivää lähestymistapoihin (Hirsjärvi 2009, 224). Käytin ymmärtämiseen pyrkivää lähestymistapaa, jolloin käytetään tavallisesti laadullista analyysia ja päätelmien tekoa (Hirsjärvi 2009, 224). Laadullisessa analyysissä käytin analyysimenetelmänä sisällönanalyysia, jolloin aineistoa tarkastellaan eritellen, etsien eroja ja yhtäläisyyksiä ja tiivistäen. Se on tekstianalyysia, jolloin tarkastellaan valmiiksi tekstimuotoisia aineistoja. (Saaranen-kauppinen & Puusniekka 2006.)

Aluksi luin vastaajien vastaukset useaan otteeseen läpi kokonaiskuvan muodostamiseksi. Sen jälkeen tarkastelin materiaalia enemmän yksityiskohtaisesti. Jokainen vastaus käytiin ryhmittäin yksitellen läpi. Vastauksista etsittiin yhtäläisyyksiä ja yhtäläisyydet maalattiin ja pääpointit etsittiin. Vastauksista etsittiin pääluokat ja niiden alaluokat. Pääluokkina nousi vuorovaikutustaidot ja leikki ja alaluokkina tunnekortit ja eri materiaalit.

6 KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS

6.1 Vuorovaikutuksen ja leikin tärkeys kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemisessa

Kehittämistyön pohjaksi tehdyn kyselyn vastauksista nousivat kaksi pääpiirrettä, jotka lukivat lähes kaikilla: vuorovaikutus ja leikki. Vastaajat olivat kertoneet niiden tärkeydestä. Moni vastaaja nosti esille vuorovaikutuksen tärkeyden. Lasten kanssa keskustelu nousi yhdeksi tärkeämmiksi asioista. Esimerkiksi vastaaja 1 kertoi harjoittelevansa kaveri- ja tunnetaitoja muun muassa ristiriitatilanteisiin puuttumalla, toiminnan sanoittamisella ja keskustelemalla ja pohtimalla millainen kosketus tuntuu kivalta ja mihin saa koskea ja lisäksi pohtimalla miten kiva kaveri toimii. Myös vastaaja 6 kertoi vastaavasti, että he harjoittelevat päivittäisissä tilanteissa keskustelemalla kaveri- ja tunnetaidoista esimerkiksi mikä tunne on sillä hetkellä ja mistä se kumpuaa.

”Tärkeintä on lämmin ja positiivinen vuorovaikutus lasten kanssa sekä arvostava kohtaaminen ja oikeudenmukaisuus” (vastaaja 2)

”tunnekuuhuun puuttuminen – meillä toimii syli, jossa saa rauhoittua. Lapsen rauhoitettua asiasta keskustellaan ja pohditaan tunteita” (vastaaja 1)

”keskustellaan niistä, selvittää ristiriitatilanteita keskustelemalla ja mietimme yhdessä, miten voisi tehdä asiat toisin. Keskustellaan millainen on hyvä kaveri, nimetään hyviä ominaisuuksia tai kehutaan toisia” (vastaaja 3)

”tunteista keskustellaan avoimesti ja niitä on lupa näyttää. Pohdimme yhdessä miten kyseistä tunnetta hallitaan ja miten sitä voi viedä eteenpäin tai päästä eroon” (vastaaja 4)

Tästä voin siis päätellä, että kasvattaja on isossa roolissa kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemisessa. Kasvattajan läsnäolo nousee jokaisesta vastauksesta tavalla tai toiselle esiin. Toiminnan sanoittamista myös korostettiin. Positiivisella palautellelle annettiin myös merkitystä, sillä sen kautta lapsi oppii sosiaalisia normeja ja vuorovaikutustaitoja.

Leikki nousi myös lähes jokaisen vastauksissa yhtenä keinona harjoitella lasten kaveri- ja tunnetaitoja. Vastaja 2 korosti kasvattajan merkitystä leikissä.

”Kun kasvattaja on mukana leikeissä, heittäytyy mielikuvituksen maailmaan lasten kanssa, voi hän silloin parhaiten tukea lasten kaveri- ja tunnetaitojen kehittymistä”

Kasvattaja voi myös ohjata leikkiä alusta asti. Useasta vastauksesta kävi ilmi, että kasvattajat valitsevat joko itse leikkioporukat tai sitten arpomalla. Silloin lapset oppivat leikkimään kaikkien kanssa eikä vain parhaiden kavereiden kanssa.

”Viikoittaiset leikkiarpajaiset (leikkiopari arvotaan) tukevat sitä, että kaikki oppivat leikkimään kaikkien kanssa” (vastaja 4)

”Opettajan valitsemat leikkioporukat ovat hyvää kaveritaitojen harjoittelua, kun lapsi joutuu kohtaamaan erilaisia kavereita” (vastaja 5)

Tästä voin päätellä, että leikissä on hyvä olla kasvattaja mukana. Kasvattaja pystyy silloin puuttumaan paremmin ristiriitojen selvittelyyn ja tarvittaessa ohjaamaan leikkiä. Leikitilanteissa saattaa tulla helposti riitoja.

6.2 Eri menetelmät ja parhaimmat harjoitteet kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelussa

Vastauksista nousivat kaksi pääluokkaa: materiaalit ja menetelmät. Kysymyksen vastauksissa oli hyvin samanlaisia piirteitä. Useat vastaajat kertoivat käyttävänsä kuva- ja tunnekortteja päivittäin. Lisäksi moni käytti satuja ja näytelmiä sekä nukketeatteria. Myös kirjan lukemista pidettiin useassa vastauksessa hyvänä tapana.

”Luemme yhdessä kaveri- ja tunnetaitoja käsitteleviä kirjoja ja pohdimme kirjojen sisältöä yhdessä lasten kanssa” (vastaja 4)

”tunnepelejä pelattu ja draaman kautta käyty läpi esim. kiusaamistilanteita” (vastaja 5)

Myös lorut, riimit ja erilaiset pelit. Vastaja 5 suositteli pelaamista kaikille, sillä yhdessä pelaaminen kehittää myös lapsen kaveri- ja tunnetaitoja.

*”Suosittelen vahvasti yhteistä lautapelipäivää jokaisen ryhmä viikkoaika-
tauluun”*

Useat vastaajat käyttivät erilaisia ulkopuolisia materiaaleja päivittäin kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemisessa. Näitä olivat muuan muassa Askeleittain, huomaa hyvä, Suomen mielenterveysseura, väestöliiton kehotunnekasvatus sekä liikennevalomalli. Vastaajat käyttivät myös musiikkia yhtenä keinona kaveri- ja tunnetaitojen harjoitteluun.

Parhaimpien harjoitteiden vastauksissa oli hieman eroavaisia. Vastaajat olivat kokeneet kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemisessa erilaisia tapoja parhaimmiksi. Vastaaja 2 nosti parhaimmaksi harjoitteeksi esitykset, joissa kasvattaja osallistuu yhdessä lapsen kanssa esitykseen. Esimerkiksi Foorumiteatteri, jolloin kasvattajat aluksi esittävät ongelmatilanteen esimerkiksi pöytäteatterin keinoin ja sitten keskeyttävät tilanteen ennen ratkaisua ja lapset saavat keksiä niitä.

”Aluksi kasvattajat esittävät lasten ehdotusten perusteella esityksen loppuun, jolloin ratkaisumallit voivat olla myös hullunkurisia tai ”väärää”” (vastaaja 2)

Lapset voivat myös itse esittää ratkaisua. Lopuksi esitetään kestävä ja hyvä ratkaisu tilanteeseen, miten toimittaisiin. Vastaajat 1, 2 ja 3 olivat kokeneet nukketeatterit ja esitykset parhaimmaksi, kun taas vastaaja 3 nosti tunteiden nimeämisen ja niistä keskustelun. Hän myös kertoi isossa ryhmässä olevan vaikeaa löytää ”paras” menetelmä, kun lapset ovat niin eri tasolla ja kiinnostuskohteet erilaisia.

Muutamalla vastaajalla oli nimetty kuvakortit, jolloin lapsi pystyy itse näyttämään korteilla omia ajatuksia, jos ei pysty niitä kertomaan muuten sanoin. Vastaaja 5 kertoi lautapelien pelaamisen yhdessä aikuisen kanssa parhaimmaksi ja myös keskustelun. Sillä oli suurin merkitys.

”Tärkeintä on kaikessa toiminnassa asioista keskustelu” (vastaaja 5)

Vastaaja 4 kertoi yhdessä lasten kanssa sovituiden sääntöjen ja toimintatapojen olevan parhaimmat. Myös liikennevalojen, kun taas vastaaja 7 kertoi kirjallisuuden ja siihen liittyvien tarinoiden. Yhdellä vastaajalla oli tunnekartta. Lisäksi eri vastauksista löytyi vielä satuhierontaa, syliä, toiminnan sanoittamista ja leikkimistä pienissä ryhmissä ja leikkikavereiden vaihtumista.

6.3 Iän merkitys kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemisessa

Iän merkityksellä lasten kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemiselle vastaajien mielestä oli eroja. Useamman mielestä 5-vuotiaiden kaveri- ja tunnetaitoja oli helpompi harjoitella laajemmilla tavoilla. Useat kertoivat mitä isompi lapsi on, sitä helpommin hän ymmärtää tekojensa seurauksen. Vanhempien lasten kanssa voidaan myös käydä keskusteluja ja pohtia sekä vanhemmat lapset osaavat kertoa selkeämmin omista tunteistaan. Useamman mielestä myös 5-vuotiaalta voidaan vaatia enemmän, mitä pienemmiltä lapsilta. Vastaajan 1 mielestä lapsen ymmärrys ja kyky havainnoida omia tunteita kasvaa iän myötä.

Vastaaja 4 kertoi 5–6-vuotiaiden harjoittelevan taitoja laajasti ja heidän olevan tarkkoja siitä, että kaveritkin pitävät yhteisistä sovituista säännöistä kiinni. He ovat myös vastaajan mielestä lojaaleja ja solidaarisia toisilleen ja osallistuvan parhaiten silloin, kun he ovat saaneet itse tuottaa sisältöä tai pohtia asioita. Myös vastaaja 6 kertoi 5-vuotiaan jo hienosti pohtivan, miten esimerkiksi riitatilanteessa olisi voinut tehdä toisin.

”Kuvakorttien avulla 4–5-vuotiaat ja varsinkin 5-vuotiaat osaavat jo melko hyvin soveltaa oppimaansa käytäntöön. He muistavat paremmin ja oma ajattelutaito syy- ja seuraussuhteineen on kehittynyt paremmin. He ymmärtävät paremmin mikä on oikein ja mikä väärin.” (vastaaja 7)

Pienempien lasten kanssa korostui taas kasvattajan merkitys. Sanoittamisen tärkeyttä korostettiin ja kasvattajan läsnäoloa. Pienemmiltä ei voi vastaajien mielestä vaatia samalla tavalla, mitä vanhemmalta lapselta voi. Vastaaja 3 kertoi, että 3-vuotias ei ehkä vielä ymmärrä niin hyvin syy–seuraus suhdetta eikä myöskään ehkä näe omaa tekemistä samalla tavalla isommat lapset. Useassa vastauksessa korostui myös kolmevuotiaalle opetettavan kaveri- ja tunnetaitoja käytännön ja mallintamisen kautta.

Kuitenkin vastaaja 2 oli sitä mieltä, että ikä ei ole rajaava tai erotteleva tekijä kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelussa. Hän korosti enemmänkin lapsen kehitystä, kypsymistä, kielellisiä valmiuksia sekä keskittymiskykyä. Hänen mielestään 3–5-vuotiaiden kaveri- ja tunnetaitojen kasvatus ei eroa paljoakaan, sillä samankaltaista toimintaa voidaan toteuttaa soveltaen.

”kaikki tunteet ovat sallittuja, mutta kaikki teot eivät” (vastaaja 2)

Näin ollen voin olettaa, että iällä on jonkinmoinen merkitys lasten kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemisessa, mutta kukin tilanne pitää katsoa omalta kantiltaan. Useat olivat sitä mieltä, että iällä on merkitys, kun harjoitellaan kaveri- ja tunnetaitoja. Mitä isompi lapsi oli, sitä helpompaa kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelu oli. Isomman lapsen kanssa pystyy jo keskustelemaan ja pohtimaan syy-seuraussuhdetta. Vastaajien mukaan pienemmät lapset eivät vielä niin ymmärrä omien tekojen merkitystä ja kasvattajalla on isompi rooli sanoittamisessa ja konkreettisesti mallintamisessa. Kasvattajan rooli ja malli olivat tärkeimmässä roolissa. Myös useissa lähteissä ja tutkimuksissa ikä huomioidaan harjoituksissa. Esimerkiksi Kerolan ym. (2007) kirjassa harjoitukset ovat suunnattu eri ikäisille hieman erilaisina eli ikä otetaan huomioon harjoitteita suunniteltaessa.

Pari vastaajista koki, että ei koe hankalaksi tai vaikeaksi harjoitella kaveri- ja tunnetaitoja. Vastaajalla 2 oli itsellä paljon ideoita ja materiaaleja sekä tietoa, mistä tarvittaessa voi hankkia lisää. Myös vastaaja 5 mielestä jokapäiväisessä arjessa on helppoa harjoitella, mutta tämä vaatii aikuisen täyden huomion ja jatkuvan läsnäolon sekä havainnoinnin, sillä tilanteisiin pitää päästä heti tarttumaan.

Muilla vastaajilla oli erilaisia ehdotuksia muun muassa vastaaja 1 ehdotti luetteloa tunteisiin ja kaveritaitoihin sopivista kirjoista tai muusta materiaalista. Myös vastaajalla 2 oli toiveena konkreettisuutta: helppoja ja nopeita ohjeita, mitä voisi harjoitella. Hänen mukaansa myös se helpottaisi, jos jokainen tiimin jäsen olisi samalla tietotasolla kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelussa.

Vastaaja 4, 6 sekä vastaaja 9 olivat lautapeliin ja toiminnallisten pelien kannalla. Myös kaikilla oli toiveena materiaaleja esimerkiksi tunnetaitomittaria tai valmiita kuvapaketteja erilaisissa muodoissa harjoittelemaan kaveri- ja tunnetaitoja. Vastaaja 6 ehdotti myös käsikirjoituksia rooleineen ja vuorosanoineen käsittelemään erilaisia tunteita ja riitatilanteita.

”Isommat lapset innostuisivat varmaan näyttämään kohtauksia tai esittämään niitä nukeilla” (vastaaja 6)

Vastaaja 7 ajatuksena kokonainen toimintavuosi olisi tunne- ja kaveritaitojen oppimista, jolloin pienryhmissä olisi erilaisia harjoitteita ja kaikki kasvattajat olisivat sitoutuneita. Hän mainitsi myös ajankäytön, jolloin olisi aikaa pitkäkestoiselle leikille ja se pääsisi kehittymään. Myös kasvattajan läsnäoloa korostettiin leikissä. Vastaaja 8 mielestä taas lapsen varhaisessa iässä jokapäiväisessä päiväkotiarjessa otettaisiin kaveri- ja tunnetaitoja.

Hänen mielestään olisi myös hyvä, jos päiväkodeissa olisi kattava paketti eri ikäisten tunnetaidoista ja miten niitä voisi hyödyntää eri ikäisille.

Vaikkakin vastaaja 2 ei kokenut ongelmalliseksi kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelua, hän siltikin antoi vinkkejä. Hänen mielestään tarvittaisiin myös lisää koulutusta esimerkiksi oppimisympäristöjen rakentamiseen lapsia houkutteleviksi sekä kasvattajien rooli leikin ohjaajina.

”Päiväkodeissa olisi hyvä olla erilaisia toimintakortteja, tunnekortteja ja materiaaleja tunnetaitojen tukemiseen. Lisäksi ymmärrys siitä, miten tärkeää on kasvattajien aktiivinen osallistuminen lasten leikkeihin ja niiden ohjaaminen ja sitä kautta kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelu.” (vastaaja 2)

Eli suurinta tarvetta olisi erilaisille materiaaleille, kuten tunnekorteilla ja toimintakorteille. Lisäksi sain sen käsityksen, että olisi myös hyvä olla tietoa kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemisesta sekä tietoa mistä voisi löytää eri kirjoja ja materiaaleja. Myös kivan kaverin tunnusmerkit ja kuvakorttipaketit olivat toiveissa.

Vain 5 vastaajaa vastasivat kysymykseen, jossa kysyttiin mitä muuta sanottavaa sinulla on kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemisesta tai tukemisesta. Kaikki vastaukset olivat sitä mieltä, että olisi hyvin tärkeää jo varhaisessa vaiheessa alkaa harjoitella kaveri- ja tunnetaitoja. Myös niiden tärkeyttä korostettiin. Lisäksi taitoja pitäisi tukea sekä ristiriitoihin puuttua.

”Nämä kaveri- ja tunnetaidot kulkevat läpi elämän ja on hyvä oppia niitä jo varhain, jotta tulevaisuudessa löytyy keinoja ja välineitä ihmissuhteisiin, työelämään jne.” (vastaaja 4)

”Niitä pitäisi opettaa lapsille mahdollisimman varhaisessa iässä. Näin ehkä pystyisimme ehkäisemään ajoissa kiusaamista ja niiden syntymistä.” (vastaaja 5)

Tästä voin siis päätellä, että kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelulla ja tukemisella on suuri merkitys ja se pitäisi aloittaa jo ihan pienimpien kanssa arjen eri tilanteissa.

6.4 Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työväline

Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työväline on koostettu kyselyn vastausten tulosten perusteella. Se on nähtävissä liitteessä kaksi. Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! sisältää

kuvauksen materiaalista tai harjoitteesta ja linkin, josta materiaalin saa itselleen. Sieltä löytyy materiaalia niin kaveri- kuin tunnetaitojen harjoitteluun. Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! sisältää seuraavat materiaalit 1. Tunnerobotti, 2. Missä ja miltä minun tunteeni tuntuvat, 3. Tunnemittari, 4. Kaikki tuntevat samoja tunteita kuin minä, 5. Vihaiset omenat, 6. Haluan rauhoittua näin, 7. Kun lyön toista, 8. Mitä kiva kaveri tekee, 9. Minä osaan pyytää kaveria leikkimään, 10. Kaverit ovat maailman paras juttu, 11. Emoja tunteet lautapeli vol 2, 12. Kiva kaveri lautapeli, 13. Tunteet lautapeli, 14. MAHTI-tunnekorit sekä 15. Ongelmanratkaisukortit pulmatilanteisiin.

Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työvälineen ajatuksena oli, että kasvattajalla on nopeasti saatavilla eri harjoitteita. Se sisältää kuvailut, jotta kasvattaja voi itse valita juuri siihen tarpeeseen sopivan materiaalin ilman, että täytyy lähteä etsimään nettisivuilta itse. Materiaalit on koottu viitottu rakkaus sivuilta, suomen mielenterveysseuran sivuilta sekä tukiliiton.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

7.1 Johtopäätökset ja jatkokehitys

Tässä kehittämistyössä kehitettiin Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työväline lasten kaveri- ja tunnetaitojen harjoitteluun Touhula Varhaiskasvatus Oy päiväkodille. Kehittämistyön pohjaksi tietoa kerättiin kyselylomakkeella. Vastaajat nostivat esiin tärkeitä seikkoja lasten kaveri- ja tunnetaitojen tukemisesta. Vastauksista nousi tärkeimpänä kaveri- ja tunnetaitojen harjoitteluun vuorovaikutus ja leikki. Leikin avulla lapsi luo ystävyys-suhteita, ottaa kontaktia muihin ja oppii myös huomioimaan toisia ja ilmaisemaan itseään. Se luo myös kokemuksia ja auttaa kehittämään ongelmanratkaisutaitoja. (Helenius & Lummelahhti 2013, 14; Koivunen & Lehtinen, 165.) Leikissä kehittyvät niin ajattelu, tahto kuin tunne ja se heijastaa motorisia, tiedollisia ja sosiaalisia taitoja (Koivunen & Lehtinen 2014, 162-163). Vapaalle ja luovalle oppimiselle on leikkitaidoilla suurin merkitys. Ne heijastuvat oppimisessa myöhemmin koulussa sekä kotona (Koivunen & Lehtinen 2014, 166).

Aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kokemukset vaikuttavat vuorovaikutustaitojen kehittymiseen. Niihin kuuluvat kommunikointi, ongelmanratkaisu ja yhteisölliset taidot. (Koivunen & Lehtinen 2014, 174.) Kasvattajan rooli ja läsnäolo oli tärkeää kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelussa. Koivunen (2009, 122) kirjoittaa, että omalla toimintatavalla on suuri merkitys lapsen käyttäytymisessä ryhmässä sekä negatiivisesti että positiivisesti. Kasvattaja pystyy silloin puuttumaan heti mahdollisiin ristiriitatilanteisiin ja ohjaamaan ja sanoittamaan tarvittaessa leikin kulkua. Kasvattajan on hyvä tietoinen, mitä ryhmässä tapahtuu ja mitä kukin tekee ja kuulustella ja kuulla herkästi. Silloin hän osaa ohjata lapsen toimintaa ja ohjata haastavampaan tekemisiin. (Koivunen 2009, 123.) Kasvattajan on tärkeää tukea lisäksi lapsen itsenäistymiskehitystä eli antaa tilaa lapsen aloitteille (Salo & Flykt 2013, 412).

Kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemisella on siis suuri merkitys. Niiden oppiminen on erittäin tärkeää, koska niillä on vaikutuksia esimerkiksi lapsen myöhempään koulusuoriutumiseen, taitoon olla muille avuksi, ongelmanratkaisukykyihin ja jopa aikuisiän terveyteen (Kerola ym. 2007). Lisäksi ne ovat yhteydessä siihen, kuinka yksilö osaa myöhemmin pyytää apua tunne-elämän pulmissa läheisiltään (Kerola ym. 2007) Loppujen lopuksi siis

lasten kaveri- ja tunnetaitoja on mahdollista harjoitella usealla eri tavalla. Tärkeintä on, että niitä harjoitellaan ja monilla eri keinoilla.

Arvioin kehittämistyötä prosessin edetessä. Mietin tarkkaan, tulisiko tavoitteet toteutumaan ja millainen lopputulos syntyisi. Loppujen lopuksi olen tyytyväinen Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työvälineeseen, joka kehitettiin kaveri- ja tunnetaitojen harjoitteluun. Ulkomuodossa olen tyytyväinen esteettisyyteen, mikä mielestäni korostuu kuvien avulla. Kirjoitin ja tiivistin myös jokaisen materiaalin, mikä helpottaa varhaiskasvattajaa silloin, kun hän etsii harjoitetta. Kehittämistyöstä parhaimmillaan tulevat myös hyötymään työntekijät, asiakkaat kuin työyhteisöt. Lisäksi myös se nostaa työntekijän omaa tasoa työelämässä sekä antaa lisäarvoa. (Salonen 2014, 37.)

Kehittämistyön aikana pääsin syventämään osaamistani sosiaalialan kompetensseihin, joihin kuuluu muun muassa eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen sekä johtamisosaaminen. (Tamk 2020.) Kehittämistyössä pääsin pohtimaan eettisiä kysymyksiä ja miettimään esimerkiksi varhaiskasvatusta palvelujärjestelmässä.

Kehittämistyön prosessissa haastavinta oli pysyä aikataulussa, jonka olin alun perin luonut itselleni. Lisäksi Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työvälineen kokoaminen oli haasteellista, sillä en saanut siitä samanlaista mitä mielessäni olin miettinyt tekijänoikeuksien vuoksi.

Kehittämistyötä voisi hyödyntää myös muissa päiväkodeissa ja jakaa työvälinettä leviytykseen. Työvälinettä voisi myös soveltaa muissa ympäristössä 3-5-vuotiaiden kanssa esimerkiksi kotona tai perhepäivähoidossa. Myös muut ikäryhmät voisi ottaa huomioon ja soveltaa harjoitteita, jolloin ne kävisivät myös pienemmille. Työvälinettä voisi lähteä laajentamaan ja lisäämään eri harjoitteita ja materiaaleja enemmän.

7.2 Kehittämistyön eettiset kysymykset ja luotettavuus

Kehittämistyössä olen huomionut eettiset ohjeistukset. Kyselyssä noudatettiin eettisiä toimintaperiaatteita. Vastaajat olivat vapaaehtoisia ja kyselyn alussa heiltä kysyttiin, saako heidän vastauksiansa käyttää kehittämishankkeen tekemisessä. Vastaajille kerrottiin osallistumisen kannalta oleellinen tieto eli mihin heidän vastauksiansa tullaan käyttämään ja mitä kyselyllä haetaan. Vastaajien anonymisuus taattiin koko prosessin ajan,

sillä itsekään en tiennyt vastaajien nimiä. Kyselylomakkeeseen ei laitettu omia tunnistettavissa olevia tietoja. Perustietoihin tuli koulutustausta ja työkokemus. Vastauksista ei voinut päätellä, kuka vastaaja oli vastannut mihinkin.

Kehittämistyön materiaalia analysoitiin ja raportoitin anonyymisti ja niin, että kukaan vastaajista ei ollut tunnistettavissa. Raportoin rehellisesti ja huolellisesti saaduista vastauksista. Käytin vastauksia pelkästään kehittämistyötä hyödyntäen. Materiaali hävitettiin käytön jälkeen. Luottamuksen rakentuminen asiakkaan kanssa on sosiaalialan työn onnistumisen perustana (Talentia 2017, 30).

Pyysin hankkeen alussa (2018) luvan päiväkodin johtajalta hankkeen toteutukseen. Lisäksi luvat kysyttiin myös jokaiselta kyselyyn vastanneelta ennen kyselyyn osallistumista. Aiheen valinta oli hankeyhteistyönä suunniteltu.

Kehittämistyön tuotoksessa esitellyt sitaatit säilytettiin raportissa mahdollisimman koskemattomina. Vastaajien suojaamiseksi sitaateista saatettiin poistaa yksilöivät tiedot. Lisäksi sitaatin oikeinkirjoitusta korjattiin tarvittaessa luettavuuden selkeytymiseksi. Käytin vastauksia pelkästään kehittämistyötä hyödyntäen.

Uskon kehittämistyöni luotettavuuteen ja että vastaajat ovat vastanneet omien mielipiteiden, ammattitaidon ja kokemusten pohjalta kyselyyn. Suurin osa oli käyttänyt vastaamiseen niin paljon aikaa, että vastauksia oli pakko ollut miettiä etukäteen. Vastausten luotettavuuteen voi vaikuttaa se, että olivatko vastaajat ymmärtäneet kysymykset kunnolla tai olinko osannut ajatella heidän vastauksensa oikein.

7.3 Ammatillinen kasvu

Kehittämistyön kirjoittaminen oli henkilökohtaisesti raskas ja pitkä. Projekti alkoi jo muutama vuosi sitten, mutta eteni hitaasti. Keväällä 2020 jatkoin kunnolla kehittämistyöni parissa. Kevään poikkeusolosuhteiden myötä aikaa jäi pelkän kehittämistyön kirjoittamiseen.

Kehittämistyötä kirjoittaessani tutustuin paljon uusiin materiaaleihin ja tiedonhankintatapoihin. Opiskeluiden aikana en ollut käyttänyt kaikkia tapoja hankkia tietoa ja kehittämistyötä kirjoittaessa ymmärsinkin, että omat tiedonhankintatavat olivat olleet suppeat. Myös osaamiseni lapsen kehitykseen, varhaiskasvatukseen ja lapsen

vuorovaikutustaitoihin syveni vielä entisestään, kun luin paljon eri lähteistä olevia artikkeleita sekä tietoja. Tutustuminen syvemmin kehittämistyön teoriaan sekä ylipäätään vastaavanlaisen teorian lukeminen oli haastavan mukavaa.

Kirjoittaminen oli henkisesti raskas ja vaikea prosessi. Epävarmuus ja riittämättömyyden tunne varjostivat koko ajan mukana. Myös ajankäytön sai uudelleen priorisoida ja miettiä tarkoin, mitä minäkin päivänä kirjoittaa ja tekee. Opin kuitenkin paljon. En ollut esimerkiksi ikinä ennen tehnyt vastaavaa kyselylomaketta yksin. Sen tekeminen oli mielenkiintoista ja opettavaista ja samalla jännittävää. Microsoft Forms:in käyttö oli aivan uutta, mutta onneksi sen opetteleminen oli helppoa.

Olen työskennellyt vuodesta 2016 varhaiskasvatuksen parissa ja viimeiset puolitoista vuotta työskennellyt varhaiskasvatuksen opettajana ja sitä kautta kehittämistyössä käsiteltävät asiat ovat tulleet minulle kokemuksena myös tutuiksi. Olen harjoitellut siis kaveri- ja tunnetaitoja päivittäin lasten kanssa työskennellessäni päiväkodissa. Ammensin sieltä oppimaani myös kehittämistyöhöni. Päällisin puolin minulle jäi kuitenkin koko kehittämistyön prosessista myönteinen kokemus ja olen erittäin ylpeä itsestäni, että sain laadittua sen vihdoin loppuun.

LÄHTEET

- Aro, T. 2014. Miten ymmärrämme itsesäätelyn? Teoksessa M. Laakso (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 3. painos. Porvoo: Bookwell Oy, 10-19.
- Aivoliitto 2020. Tunnistaminen. Kehityksellisen kielihäiriön tunnistaminen. Miten kieli tyypillisesti kehittyy? Viitattu 23.2.2020 <https://www.aivoliitto.fi/kehityksellinenkielihairio/tietoa/tunnistaminen/>
- Denham, S.A. 2007. DEALING WITH FEELINGS: HOW CHILDREN NEGOTIATE THE WORLDS OF EMOTIONS AND SOCIAL RELATIONSHIPS. Romanian Association for Cognitive Science. Cognition, Brain, Behavior 11 (2007) 1 – 48.
- Holmavirta, J. 2020. Käsitteitä/sosioemotionaaliset taidot. Viitattu 23.4.2020 <https://peda.net/p/jussi.holmavirta@lohja.fi/menneet-kurssit/TE21S18j1/sosiaalinen-tuki/nime-ton-277c>
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2013. Leikin käsikirja. Mitä leikki on? Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 22. painos. Jyväskylä: Tammi.
- Kerola, K.; Kujanpää, S. & Kallio, A. 2007. Tunteesta tunteeseen- ihmismielen tarinat kuvin ja sanoin. Opetushallitus Saatavissa myös <https://www.opi.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen>
- Kokkonen, M. & Kinnunen, M.L. 2015. Tunteiden säätelyssä persoonallisuus pelissä. Teoksessa: Metsäpelto, R.-L. & Feldt, T. (toim.) 2015. Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Koivunen, P. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koivunen, P. & Lehtinen T. 2014 Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. 2.painos. Hyvinkää & Riihimäki: PS-kustannus.
- Kiuru, N. 2018. Kaveriverkostot ja oppimismotivaatio. Teoksessa: K. Salmela-Aro (toim.) Motivaatio ja oppiminen. Keuruu: PS-Kustannus, 123-140.
- Laaksonen, V. 2012. Vuorovaikutustaidot ja lasten osallistuminen vertaisryhmässä. Katsaus monitieteiseen tutkimuskirjallisuuteen. Viitattu 13.5.2020 <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2012/1/vuorovai.pdf>
- Leppäkari, T. 2011. Kaveritaidot. Teoksessa M. Kenttälä (toim.) Kaikille kaveri! 6-8. Viitattu 27.4.2020 https://opinkirjo.fi/wp-content/uploads/2018/12/kaikille_kaveri_-_kaverikerho_sosiaalisten_taitojen_kehittajana.pdf
- Lyytinen, P. 2014. Kielenkehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa R. Ketonen (toim.) Joko se puhuu? 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 51-71.
- Lyytinen, P & Lautamo. T. 2014. Leikki. Teoksessa R. Ketonen (toim.) Joko se puhuu? 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 226-246.
- Mäntymaa, M. & Puura, K. 2014. Aivojen kehitys ja mentalisaatio. Teoksessa A. Viinikka (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Hämeenkirjapaino Oy, 55-66.
- Määttä, S.; Koivula, M.; Huttunen, K.; Paananen, M.; Närhi, V.; Savolainen, H. & Laakso, M. 2017. Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Grano Oy, 7- 48

Saatavissa myös https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf

MLL 2013a. Lapsi eri ikävuosina. 3-vuotias. Helsinki: ESA Print Oy

MLL 2013b. Lapsi eri ikävuosina. 4-vuotias. Helsinki: ESA Print Oy

MLL 2013c. Lapsi eri ikävuosina. 5-vuotias. Helsinki: ESA Print Oy

MLL 2019. 5-6-vuotiaan liikunnallinen kehitys. Viitattu 25.3.2020 <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/5-6-v/5-6-vuotiaan-liikunnallinen-kehitys/>

MLL 2020. Lapsen kaverisuhteet. Viitattu 21.2.2020 <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/lapsen-kaverisuhteet/>

Microsoft 2020. Lomakkeen luominen Microsoft Formsin avulla. Viitattu 27.4.2020 <https://support.office.com/fi-fi/article/lomakkeen-luominen-microsoft-formsin-avulla-4ffb64cc-7d5d-402f-b82e-b1d49418fd9d>

Nurmi, J.; Ahonen, T.; Lyytinen, H.; Lyytinen, P.; Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY

Neitola, M. 2020. Rinnalla. Sosiaaliemotionaaliset taidot. Viitattu 7.5.2020 <https://sites.utu.fi/rinnalla/sisaltoalueet-ja-asiantuntijat/sosiaaliemotionaaliset-taidot/>

Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Helsinki: PunaMusta Oy.

Opetushallitus 2020. Mitä on varhaiskasvatus? Viitattu 21.2.2020 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Psykologiliitto 2017. Suositus lapsen sosioemotionaalisen kehityksen arvioimisesta psykologin työssä. Viitattu 23.4.2020 https://www.psyli.fi/psykologiliitto/tieteellinen_neuvottelukunta/hyvan_kaytannon_suositukset/suositus_lapsen_sosioemotionaalisen_kehityksen_arvioimisesta

Poikkeus, A.; Aro, T. & Adenius-Jokivuori, M. 2014. Sosiaaliset taidot Teoksessa R. Ketonen (toim.) Joko se puhuu? 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 286-310.

Pekrun, R., Frenzel, A., Goetz, T. & Perry, R. (2007). The Control-Value Theory of Achievement Emotions: An Integrative Approach to Emotions in Education. Teoksessa: Schutz, P. & Pekrun, R. (2007). Emotion in Education. Academic Press. Amsterdam; Boston, 13-36

Salonen, K.; Eloranta, S.; Hautala, T. & Sirppa, K. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön- opas opiskelijoille, opettajille ja TKI- henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Salo, S. & Flykt, M. 2013. Lapsen ja vanhemman välisen emotionaalisen saatavilla olon merkitys lapsen kehityksessä ja hyvinvoinnissa. Psykologia 48 (05-06), 402-416

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV- menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 29.4.2020 https://www.fsd.tuni.fi/metelmaopetus/kvali/L7_3_2.html

Sosiaali- ja terveysministeriö 2004. Lastenneuvolaopas. Viisivuotias lapsi neuvolassa. Viitattu 23.3.2020 https://www.ebm-guidelines.com/dtk/Ino/avaa?p_artikkeli=Ino00070

Suomen mielenterveys ry 2020. Leikki-ikä. Viitattu 21.2.2020 <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/itse-tuntemus/tunnetaidot/leikki-ikä>

Suomen mielenterveysseura 2020. Empatiataidot. Viitattu 7.5.2020 https://mieli.fi/sites/default/files/materials_files/8_luokka_4_empatiataidot.pdf

Talentia 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. 35 000 painos. PunaMusta Oy. Saatavilla sähköisesti osoitteesta: www.talentia.e-julkaisu.com > 2017 > eettiset ohjeet > docs > Talentia etiikkaopas 2017

Tamk sosiaaliala 2020. Sosiaalialan kompetenssit. Viitattu 12.5.2020 <http://sosiaaliala.blogs.tamk.fi/aloitussivu/sosiaalialan-kompetenssit/>

Touhula 2020. Touhulasta. Viitattu 21.4.2020 <https://touhula.fi/miksi-touhula/>

Toukola, T.; Karukivi M. & Saarijärvi, S. 2015. Tunneilmaisun kehittymisen ongelmat- temperamentin vai ympäristön sanelemaa? Viitattu 13.5 <https://www.duodecimlehti.fi/duo12516>

Terveyskirjasto 2012a. Kolmevuotiaana... Viitattu 23.2.2020 https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00113

Terveyskirjasto 2012b. Neljävuotiaana... Viitattu 23.2.2020 https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00114&p_hakusana=neljävuotiaana

Terveyskirjasto 2012c. Viisivuotiaana... Viitattu 26.3.2020 https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00115&p_hakusana=viisivuotiaana

Vasalampi, K. & Parviainen, M. 2017. Koulupudokkuuteen on puututtava. Ruusupuiston Uutiset. Kasvatus- ja koulutus uutisia Jyväskylän yliopiston ruusupuistosta. Uutiskirje 5. Viitattu 7.5.2020 <https://peda.net/jyu/ruusupuisto/uutisarkisto/5-2017/3>

Viholainen, h. & Ahonen, T. 2014. Motoriikka. Teoksessa R. ketonen (toim.) Joko se puhuu? 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 247-264

Väestöliitto 2020. Tunnetaidot. Viitattu 21.2.2020 https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/kehotunnekasvatus/tunnetaidot/

Väestöliitto 2020. Tunteet. Viitattu 7.5.2020 <https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/tunteet/>

Vääkslähti, A. 2018. Liikunta varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä:PS-kustannus.

Vuorinen, K. 2017. Opettajan opas- Luonteenvahvuudet. Mitä on itsesääätelykyky? Viitattu 7.5.2020 <https://www.koulunterveyskirjasto.fi/aihe/opettajalle-ja-opiskeluhoollolle/opettajan-opas-luonteenvahvuudet/o0l00007>

Saateteksti kyselylomake

Hei. Kiitos, että olet ilmoittanut halukkuudestasi osallistua opinnäytetyöni tiedonkeruuseen. Toivon vastauksia 29.4. mennessä eli vastausaikaa olisi viikko. Vastaukset ovat erittäin tärkeitä, jotta saisin opinnäytetyöni tehtyä. Toivoisin vastausten olevan mahdollisimman kattavia. Pääset vastaamaan oheisesta linkistä. Jos linkki ei aluksi aukea oikein, kokeile avata uudestaan. Jos tämä ei auta tai sinulla on jotain muuta kysyttävää, niin voit olla minuun yhteydessä.

Lomake: lasten kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelu

Antamisia vastauksia hyödynnetään ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tekemisessä. Opinnäytetyössä ollaan kiinnostuneita erityisesti 3–5-vuotiaiden lasten kaveri- ja tunnetaitojen kehityksestä ja tukemisesta.

Vastaukset käsitellään nimettöminä (anonyymisti), eikä niitä hyödynnetä muuhun tarkoitukseen.

Lämmin kiitos vastauksistasi jo etukäteen!

1. Antamiani vastauksia saa hyödyntää opinnäytetyöni tekemisessä Kyllä [] Ei []
2. Ammattinimike: Varhaiskasvatuksen opettaja [] varhaiskasvatuksen erityisopettaja [] Lastenhoitaja [] Esiopettaja [] Muu _____
3. Koulutustausta (esimerkiksi kasvatustieteen kandidaatti, sosionomi, muu) - kuvaile lyhyesti _____
4. Kokemus työvuosina 1-4 vuotta [] 5-9 vuotta [] 10 vuotta tai enemmän []
5. Opettamasi ryhmän ikäjakauma _____
6. Harjoitteletko kaveri- ja tunnetaitoja ryhmässänne? Ei ollenkaan [] Vähän [] Kohtalaisesti [] Melko usein [] Usein []
7. Millä eri tavoin harjoittelet kaveri- ja tunnetaitoja? Anna esimerkkejä.

8. Mitä eri menetelmiä käytät kaveri- ja tunnetaitojen harjoitteluun?

9. Mitkä eri harjoitteet olet kokenut parhaimmaksi?

10. Miten lasten ikä on yhteydessä kaveri- ja tunnetaitojen harjoitteluun? Esimerkiksi miten 3-vuotiaan kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelu eroaa 4-vuotiaiden tai 5-vuotiaiden harjoittelusta?

11. Mikä helpottaisi kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelua? Mitä kokisit hyödylliseksi hyödyntää?

12. Mitä muuta sanottavaa sinulla on kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelemisesta tai tukemisesta?

13. Kiitos vastauksistasi!

KAVERI- JA TUNNETAIDOT TUTUIKSI!

Nieminen Cilla

Kuva: Pixabay

Saate

*Tämä Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työväline on koostettu varhaiskasvatuksen kasvattajille ja se on Turun ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijan kehittämistyön tuotos. Kehittämistyö löytyy **nimeltä KAVERI- JA TUNNETAIDOT TUTUIKSI! -työväline varhaiskasvattajille 3–5-vuotiaiden lasten vuorovaikutustaitojen harjoitteluun**. Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työvälineen materiaaleiksi on kerätty sellaisia harjoitteita ja toimintoja, joita kehittämistyön pohjaksi tehtyyn kyselyyn vastaajat nostivat vastauksissa esiin.*

Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työvälineen tarkoituksena on helpottaa kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelua. Ajatuksena on se, että materiaalit löytyvät yhdestä ja samasta paikasta eikä niitä tarvitse enää erikseen lähteä etsimään. Kasvattaja saa nopeasti työvälineen avulla löydettyä sopivan harjoitteen.

Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työvälineestä löytyvät niin tunnetaitoihin sopivia harjoitteita kuin kaveritaitoihin. Lisäksi Kaveri- ja tunnetaidot tutuiksi! -työvälineestä löytyy muutama peli sekä lisäksi tunne- että ongelmanratkaisukortit.

Kaveri- ja tunnetaidot auttavat huomaamaan ja ymmärtämään muiden tunteita. Tunnetaidot auttavat sekä omien tunteiden tunnistamisessa että säätelyssä. Kaveritaitoihin taas kuuluu omien ja toisten mielipiteiden kunnioittaminen, yhteistyötaidot, kyky tutustua ihmisiin, ristiriitatilanteissa selviytyminen sekä puolustaminen ja avun pyytäminen. (Semppi 2020.)

Kiurun (2018) mukaan kaverit lisäävät myönteisiä tunteita ja opiskeluun sitoutumista, jolloin kaveritaidoilla on merkitys lapsen kasvaessa myös tämän hyvinvointia ja koulunkäyntiä ajatellen.

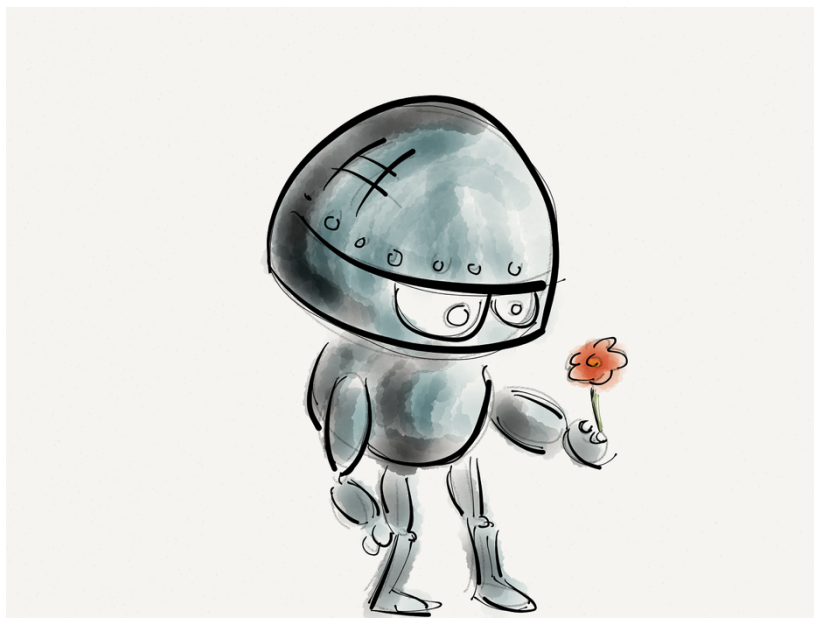
Kaveritaitoja ovat muun muassa omien mielipiteiden ja tunteiden ilmaisu, omaaloitteisuus, omanarvontunne, ristiriitatilanteessa avun pyytäminen ja ratkaisun hakeminen sekä kiusaamattomuus (Leppänen 2011, 6).

Tunne-elämää kehittää lapsen ja aikuisen välinen keskustelu sekä omista että lapsen tunnekokemuksista (Nurmi ym. 2006, 106). Lapsen tunnetaitoihin kuuluu kyky ilmaista tunteitaan (Salo & Flykt 2013). Tunteet tuovat rikkautta, yksilön huomion suuntautumista se sopeuttavat ympäristössä tapahtuviin muutoksiin. Ne ovat merkittäviä, kun ollaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. (Nurmi ym. 2006, 104-105.)

Tunnerrobotti

Tunnerrobotti on kätevä työkalu, kun halutaan tunnistaa eri ikäisten lasten tunteita. Siinä on eri värikoodaus joka tunteelle. Sitä voidaan käyttää niin varhaiskasvatuksessa kuin alakoulussa. Robotti auttaa tunteiden säätelyssä ja huomaamisessa, että tunteet liikkuvat joka suuntaan. Robotin voi tulostaa joko A3 tai A4 kokoon ja se liimataan esimerkiksi pahvilaatikkoon tai vahvalle kartongille. Tunnesäädinten pyörylät leikataan pois ja niiden kohdille kiinnitetään maito- tai mehutölkkien korkit säätimeksi. Korkkeihin voi piirtää mustat viivat nuoliksi. (Mieli ry 2020.)

Mieli ry:n robotti on ladattavissa sivuilta <https://mieli.fi/fi/pelit-ja-tehtavat/tunnerrobotti>

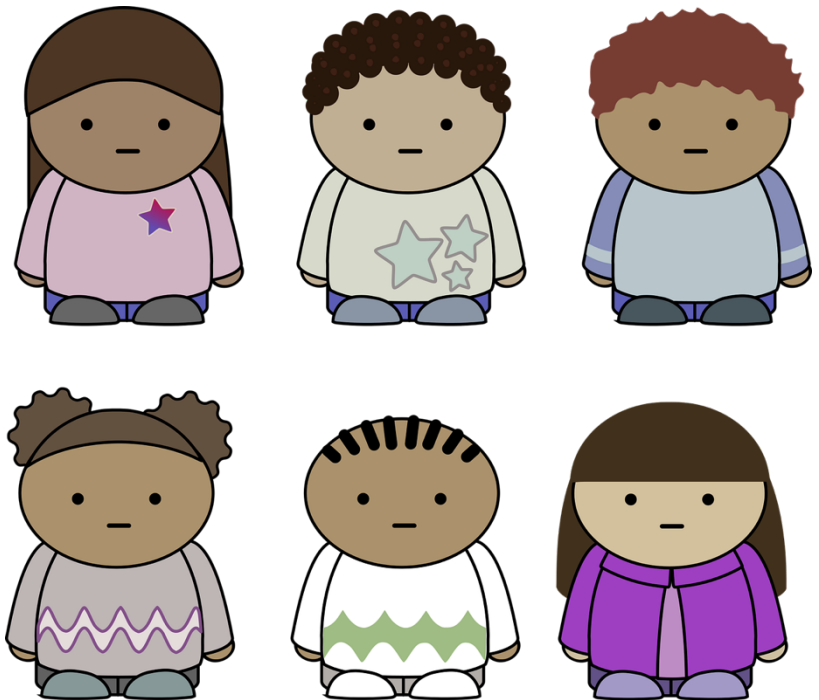

Kuva: Pixabay

Missä ja miltä minun tunteeni tuntuvat?

Missä ja miltä minun tunteeni? koostuvat tunnetehtävistä. Lapsi voi pohtia eri tunteita ja missä kaikkialla kehossa ne tuntuvat. Harjoitteissa on perustunteita: ilo, pelko, viha ja suru. Mukana on myös rauhallisuus ja odotus innoissaan. Materiaalissa on neljä eri lapsihahmoa, joista lapsi voi valita omansa. Lapsi voi joko itse kirjoittaa materiaaleihin tai aikuinen voi haastatella ja kirjoittaa lapsen sanomat. (Viitottu rakkaus 2020.)

Missä ja miltä minun tunteeni tuntuvat on ladattavissa sivulta <https://viitotturakkaus.fi/tuote/missa-ja-milta-minun-tunteeni-tuntuvat/>

Kuva: Pixabay

Tunnemittari

Tunnemittarilla lapsi voi kertoa tai näyttää miltä hänestä juuri sillä hetkellä tuntuu tai mihin suuntaan tunne on muuttumassa. Tunnemittarissa on emojiit. Sen voi laminoida ja laittaa esimerkiksi seinälle. (Viitottu rakkaus 2020.)

Tunnemittari on ladattavissa sivulta <https://viitotturakkaus.fi/tuote/tunnemittari-emojiit/>

Kuva: Pixabay

Kaikki tuntevat samoja tunteita kuin minä

Tässä materiaalissa on tunnekuvia oikeista lapsista. Lapsi voi hahmottaa tunteen paremmin näkemällä sen realistisesti. Kaikki lapset tuntevat samoja tunteita ja näissä kuvakorteissa näkyy miltä tunteet näyttävät lasten kasvoilla. Kortit voi laminoida ja miettiä yhdessä lapsen kanssa, milloin hän tuntee samoja tunteita. (Viitottu rakkaus 2020.)

Kaikki tuntevat samoja tunteita kuin minä on ladattavissa sivulta

<https://viitotturakkaus.fi/tuote/kaikki-tuntevat-samoja-tunteita-kuin-mina/>

Kuva: Pixabay

Vihaiset omenat

Tässä harjoitteessa lapsen tehtävänä on värittää omenoita joko vihreäksi, keltaiseksi tai punaiseksi. Omenat väritetään sen mukaan, kuinka paljon häntä suututtaa esitetyssä tilanteessa. Materiaalissa löytyy myös vaihtoehto, johon voi itse kirjoittaa esimerkkitalanteita. (Viitottu rakkaus 2020.)

Vihaiset omenat on ladattavissa sivulta <https://viitotturakkaus.fi/tuote/vihaiset-omenat/>

Kuva: Pixabay

Haluan rauhoittua näin

Tässä materiaalissa lapsi voi valita itselleen sopivimman vaihtoehdon rauhoittua negatiivisten tunteiden tullessa. Materiaali toimii niin, että lapsi näyttää ensiksi taukokorttia kasvattajalle. Sen jälkeen lapsi valitsee rauhoittumistavan taulusta joko itse tai kasvattajan avulla. Kuvia voi osoittaa joko sormella tai laittaa halutun kuvan vastauskorttiin. (Viitottu rakkaus 2020.)

Haluan rauhoittua näin on ladattavissa sivulta <https://viitotturakkaus.fi/tuote/haluan-rauhoittua-nain/>

Kuva: Pixabay

Kun lyön toista

Tässä materiaalissa harjoitellaan syy–seurausta. Taulujen avulla voidaan ohjata ei-toivottua käytöstä. Taulut leikataan irti ja liimataan paperille/kartongille. Toiselle puolelle paperia jää negatiivinen käytös ja seuraamus ja toiselle puolelle positiivinen käytön ja sen seuraamus. Taulujen avulla pystytään näkemään sekä sovelias että epäsovelias käytös ja sen johtuvan seurauksen toisiin ihmisiin ja omiin tunteisiin. (Viitottu rakkaus 2020.)

Kun lyön toista on ladattavissa sivulta <https://viitotturakkaus.fi/tuote/kun-lyon-toista/>

Kuva: Pixabay

Mitä kiva kaveri tekee?

Tässä materiaalissa lajitellaan kuvia. Lapsi saa laittaa kuvan sen mukaan mikä käytös on kivaa kaveria kohtaan ja mikä ei. Kuvat leikataan ja laminoidaan. Kuvan taakse voi lisätä palan tarranauhaa. Kysymyssivu laminoidaan myös. (Viitottu rakkaus 2020.)

Mitä kiva kaveri tekee? on ladattavissa sivulta <https://viitotturakkaus.fi/tuote/mita-kiva-kaveri-tekee/>

Kuva: Pixabay

Minä osaan pyytää kaveria leikkimään

Tässä materiaalissa mietitään, mitä jos kaveri ei halua leikkiä, vaikka pyytää nätisti (Viitottu rakkaus 2020).

Minä osaan pyytää kaveria leikkimään on ladattavissa sivulta <https://viitotturakkaus.fi/?product=mina-osaan-pyytaa-kaveria-leikki-maan>

Kuva: Pixabay

Kaverit ovat maailman paras juttu

Tässä materiaalissa mietitään millaista on olla kaveri. Kuvissa on käytetty oikeita ihmisiä. Valokuvat tehostavat oppimista. Materiaalin tarinassa on ystävyys, toisen kunnioittaminen, myötätunto ja riitojen selvittäminen. Kuvista voidaan myös lapsen kanssa yhdessä pohtia millainen riita kuvan lapsilla on ja miten se selviäisi. (Viitottu rakkaus 2020.)

Kaverit ovat maailman paras juttu on ladattavissa sivulta <https://viitotturakkaus.fi/tuote/kaverit-ovat-maailman-paras-juttu/>

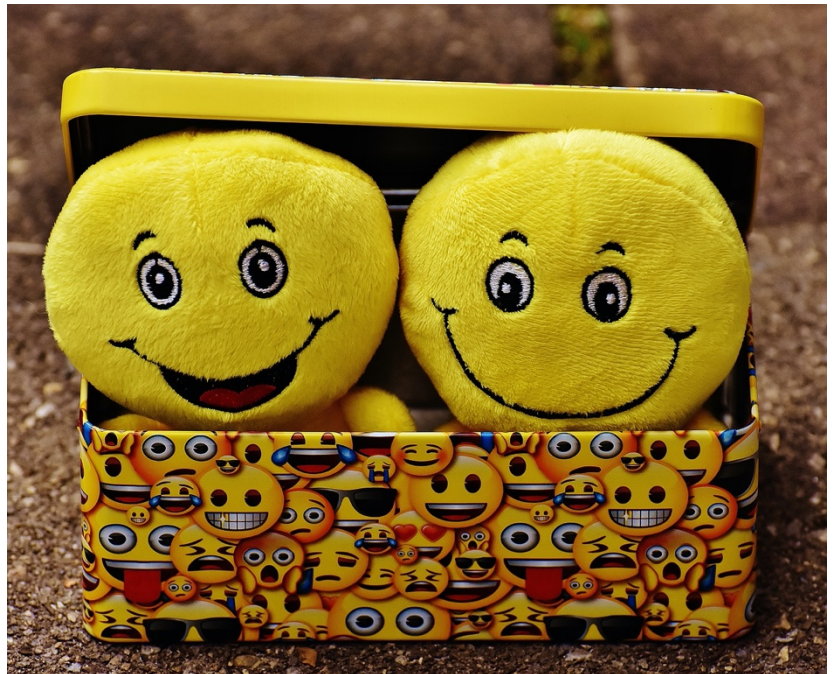

Kuva: Pixabay

Emoji tunteet lautapeli vol 2

Tässä pelissä harjoitellaan tunnetaitoja. Emojiet ovat eri tunteiden vallassa ja niiden avulla käsitellään tunteita. Peliin tarvitaan pelinappulat sekä noppa. Pelilauta on koossa A3. (Viitottu rakkaus 2020.)

Emoji tunteet lautapeli vol 2 on ladattavissa sivulta <https://viitotturakkaus.fi/tuote/emoji-tunteet-lautapeli-vol-2/>

Kuva: Pixabay

Kiva kaveri lautapeli

Tässä materiaalissa harjoitellaan ystävyystaitoja. Pelilauta kannattaa laminoida. Tarvitset nappulat sekä nopan. Peliä voi myös pelata ilman noppaa liikkumalla esimerkiksi yhden ruudun kerrallaan. Säännöt saa keksiä itse. (Viitottu rakkaus 2020.)

Kiva kaveri lautapeli on ladattavissa sivulta <https://viitotturakkaus.fi/tuote/kiva-kaveri-lautapeli/>

Kuva: Pixabay

Tunteet lautapeli

Lautapelin avulla voi keskustella lapsen kanssa tunteista. Pelissä vastataan omiin tunteisiin liittyviin kysymyksiin. Tämän avulla voi selvittää lapsen tunteita ja mielteitä. Pelilauta kannattaa laminoida. Peliin tarvitaan nappulat ja noppa. Peliä voi pelata myös ilman noppaa liikumalla esimerkiksi yhden ruudun kerrallaan. (Viitottu rakkaus 2020.)

Tunteet lautapeli on ladattavissa sivulta <https://viitotturakkaus.fi/tuote/tunne-lautapeli/>

Kuva: Pixabay

MAHTI- tunnekortit

MAHTI- tunnekortit ovat suunniteltu tunteiden ilmaisun, nimeämisen ja sanoittamisen tueksi. Niitä voi käyttää kaikenikäisten kanssa. Sarjaan kuuluu 50 erilaista kuvakorttia. Kortit kannattaa laminoida. (Tuki-liitto 2020.)

MAHTI-tunnekortit ovat ladattavissa sivulta https://www.tuki-liitto.fi/uploads/2018/08/mahti_tunnekortit.pdf

Kuva: Pixabay

Ongelmanratkaisukortit pulmatilanteisiin

Ongelmanratkaisukortit ovat suunniteltu sosiaalisten pulmatilanteiden ratkaisuihin. Ne ovat suunnattu lapsille hyvien toimintatapojen löytämiseksi ongelmanratkaisun avuksi. Korttien avulla lapsi pystyy harjoittelemaan eri tapoja ratkaista tilanteita. Kortit leikataan ja laminoidaan. (Viitottu rakkaus 2018.)

Ongelmanratkaisukortit pulmatilanteisiin on ladattavissa sivulta <https://viitotturakkaus.fi/tuote/ongelmanratkaisukortit-pulmatilanteisiin/>

Kuva: Pixabay

Lähteet

Kiuru, N. 2018. Kaveriverkostot ja oppimismotivaatio. Teoksessa: K. Salmela-Aro (toim.) Motivaatio ja oppiminen. Keuruu: PS-Kustannus, 123-140.

Nepen semppi. Tunne- ja kaveritaidot. Viitattu 7.5.2020 <http://www.semppi.fi/nepen-semppi/mieleni/tunne-ja-kaveritaidot/>

Nurmi, J.; Ahonen, T.; Lyytinen, H.; Lyytinen, P.; Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY

Salo, S. & Flykt, M. 2013. Lapsen ja vanhemman välisen emotionaalisen saatavilla olon merkitys lapsen kehityksessä ja hyvinvoinnissa. Psykologia 48 (05-06), 402–416

Suomen mielenterveysseura 2020. Tunnerobotti. Viitattu 7.5. 2020 <https://mieli.fi/fi/pelit-ja-tehtavat/tunnerobotti>

Tukiliitto 2020. MAHTI-tunnekortit. Viitattu 7.5.2020 https://www.tukiliitto.fi/uploads/2018/08/mahti_tunnekortit.pdf

Viitottu rakkaus 2020. Missä ja miltä minun tunteeni tuntuvat? Viitattu 7.5.2020 <https://viitotturakkaus.fi/tuote/missa-ja-milta-minun-tunteeni-tuntuvat/>

Viitottu rakkaus 2020. Tunnemittari. Viitattu 7.5.2020 <https://viitotturakkaus.fi/tuote/tunnemittari-emojit/>

Viitottu rakkaus 2020. Kaikki tuntevat samoja tunteita kuin minä. Viitattu 7.5.2020 <https://viitotturakkaus.fi/tuote/kaikki-tuntevat-samoja-tunteita-kuin-mina/>

Viitottu rakkaus 2020. Vihaiset omenat. Viitattu 7.5.2020 <https://viitotturakkaus.fi/tuote/vihaiset-omenat/>

Viitottu rakkaus 2020. Haluan rauhoittua näin. Viitattu 7.5.2020 <https://viitotturakkaus.fi/tuote/haluan-rauhottua-nain/>

Viitottu rakkaus 2020. Kun lyön toista. Viitattu 7.5.2020 <https://viitotturakkaus.fi/tuote/kun-lyon-toista/>

Viitottu rakkaus 2020. Mitä kiva kaveri tekee? Viitattu 7.5.2020 <https://viitotturakkaus.fi/tuote/mita-kiva-kaveri-tekee/>

Viitottu rakkaus 2020. Minä osaan pyytää kaveria leikkimään. Viitattu 7.5.2020 <https://viitotturakkaus.fi/?product=mina-osaan-pyytaa-kaveria-leikkimaan>

Viitottu rakkaus 2020. Kaverit ovat maailman paras juttu. Viitattu 7.5.2020 <https://viitotturakkaus.fi/tuote/kaverit-ovat-maailman-paras-juttu/>

Viitottu rakkaus 2020. Emoji tunteet lautapeli vol 2. Viitattu 7.5.2020 <https://viitotturakkaus.fi/tuote/emoji-tunteet-lautapeli-vol-2/>

Viitottu rakkaus 2020. Kiva kaveri lautapeli. Viitattu 7.5.2020 <https://viitotturakkaus.fi/tuote/kiva-kaveri-lautapeli/>

Viitottu rakkaus 2020. Tunteet lautapeli. Viitattu 7.5.2020 <https://viitotturakkaus.fi/tuote/tunne-lautapeli/>

Viitottu rakkaus 2020. Ongelmanratkaisukortit pulmatilanteisiin. Viitattu 7.5.2020 <https://viitotturakkaus.fi/tuote/ongelmanratkaisukortit-pulmatilanteisiin/>